

Sker mobbning i förskolan?

En kvalitativ studie om förskollärares syn på mobbning.

Veronika Brännlund & Isabella Nygårdh

1	Inledning	1
1.1	Syfte och frågeställningar.....	1
2	Litteraturgenomgång.....	2
2.1	Bakgrund	2
2.2	Definition av mobbning.....	2
2.2.1	Sammanfattning - definition av mobbning	6
2.3	Vem blir utsatt för mobbning?	7
2.3.1	Sammanfattning – vem blir utsatt för mobbning?.....	11
2.4	Förekommer mobbning i förskolan?.....	11
2.4.1	Sammanfattning – förekommer mobbning i förskolan?	12
2.5	Förebyggande arbete mot mobbning	12
2.5.1	Sammanfattning – förebyggande arbete mot mobbning	13
3	Våra definitioner utifrån litteraturen	14
4	Teoretiska perspektiv	14
4.1	Sociokulturell teori.....	14
5	Metod	15
5.1	Empiriskt material.....	15
5.2	Kvalitativa intervjuer	16
5.3	Urval.....	16
5.4	Forskningsetiska principer.....	16
5.5	Genomförande av intervju	17
5.6	Databearbetningsmetod.....	17
6	Resultat	18
6.1	Presentation av informanterna.....	18
6.1.1	Yrkesbeteckning och antal arbetade år inom förskolan	18
6.2	Sammanfattning av intervjusvar.....	18
6.2.1	Kränt vid upprepade tillfällen	18
6.2.2	Vem som helst kan utsättas för mobbning	19
6.2.3	Mobbning förekommer	21
6.2.4	Närvarande personal	23
6.3	Resultatanalys	24
6.3.1	Kränt vid upprepade tillfällen	25
6.3.2	Vem som helst kan utsättas för mobbning	25
6.3.3	Mobbning förekommer	27
6.3.4	Närvarande personal	27
7	Diskussion	28
7.1	Hur definiera pedagogerna mobbning?.....	28
7.2	Varför utsätts vissa barn för mobbning?.....	28
7.3	Förekommer mobbning mellan barn i förskolan?	30
7.4	Aktivt arbete mot mobbning i förskolan.....	30
8	Metoddiskussion.....	31
9	Epilog	32
10	Referenslista.....	34
	Bilaga	

Sammanfattning

Syftet med detta examensarbete har varit att öka kunskapen om pedagogers syn på mobbning inom förskolan. För att få svar på de forskningsfrågor vi ställde, använde vi oss av kvalitativa intervjuer med tio pedagoger från olika förskolor. Svaren vi fick sammanställdes och analyserades. Vidare gjordes en jämförelse mellan informanternas svar och det som framkommit om mobbning från litteratur och avhandlingar i ämnet. Resultatet visade på att informanterna ansåg att mobbning var när någon vid upprepade tillfällen blev kränkt. Informanterna ansåg att vem som helst kunde bli utsatt för mobbning men trodde ändå att det kunde vara något hos barnet, som gör att barnet blir utsatt. Informanterna var även av den uppfattningen att mobbning förekommer i förskolan. Gällande förebyggande arbetet mot mobbning så nämndes två centrala delar. Den första var en likabehandlingsplan och det andra var att alltid ha närvarande personal i barnens värld. Vi har dragit slutsatsen att mobbning förekommer på förskolan och att det kan starta redan i väldigt unga år.

Sökord: Kränkande behandling, förskolebarn, avvikande beteende

1 Inledning

Varför vi valt att studera ämnet mobbning har att göra med tre faktorer. För det första har vi båda erfarenhet av just mobbning genom vår uppväxt. En av oss har själv blivit utsatt för mobbning under sin skoltid. Känslor och minnen från den tiden sitter kvar och kommer nog alltid att finnas kvar, även om det har blivit bättre med tiden. Den andra av oss har inte upplevt någon mobbning genom skolåren men varit med om att stöta ut en annan flicka på "dagis" tillsammans med andra. Så vi kan tänka oss hur fruktansvärt det måste vara för en person att utsättas för mobbning.

Är det så att mobbning förekommer i förskolan är det vår skyldighet som blivande förskollärare att ha insikt i ämnet mobbning. Vad som kan vara orsak till mobbning, hur mobbningen kan ta sig i uttryck och hur man kan arbeta aktivt mot mobbning. För ju tidigare man tar tag i ett problem desto lättare blir det att förhindra långvarig mobbning vilket i sin tur leder till att man förhindrar långvarigt lidande.

För det andra har vi genom våra år på universitetet stött på kurskamrater som blivit utsatta för mobbning under deras skoltid och hur deras minnen från den tiden sitter kvar och påverkar deras självkänsla. Så även detta är en bidragande faktor till varför vi fått ett intresse för ämnet och varför vi valt ämnet mobbning till vårt examensarbete. Som vi känt och upplevt genom åren så verkar det vara mycket mer förekommande än vad man tror. Vad det beror på vet vi inte, men många gånger så blundar nog människor hellre än att ingripa.

För det tredje har vi båda genom åren stött på förskollärare som säger att mobbning förekommer på förskolan, men även de som säger att det inte förekommer. Så hur ligger det egentligen till? Vad har förskollärarna för syn på begreppet mobbning? Anser de att det förekommer, eller är det av den uppfattningen att det inte förekommer? Det är något som vi ställer oss frågande till och har därför valt att fokusera på frågeställningarna nedanför.

1.1 Syfte och frågeställningar

Vårt syfte med denna studie är att:

Fördjupa kunskapen om vilken syn pedagoger har på mobbning i förskolan.

De forskningsfrågor vi ställt är:

- Hur definiera pedagogerna mobbning?
- Vad är pedagogerna syn på varför vissa barn utsätts för mobbning?
- Anser pedagogerna att mobbning förekommer mellan barn i förskolan?
- Hur arbetar man aktivt mot mobbning i förskolan enligt pedagogerna själva?

2 Litteraturgenomgång

2.1 Bakgrund

För att kunna ta reda på om mobbning förekommer i förskolan, så måste någon form av definition på vad mobbning är finnas med. Det första avsnittet kommer alltså att behandla vad mobbning är och hur den kan definieras. Vi kommer också att beröra vad en kränkning är, av den anledningen att mobbning idag kopplas samman med begreppet kränkande behandling enligt Skolverket (2011a).

Efter att vi fått någon sorts definition, eller åtminstone vad mobbning kan tänkas vara, så går vi över till att titta på vem det är som utsätts för mobbning. Om det finns likheter hos barn som utsätts.

Vidare kommer vi då att försöka närma oss om förskolebarn kan tänkas utsätta varandra för mobbning. Eller om de helt enkelt är för små, vilket en del förskollärare som vi tidigare stött på påstått.

Det sista som vi kommer att beröra är hur man kan arbeta aktivt mot mobbning i förskolan. Vad man nu än kallar det, mobbning eller kränkande behandling, så är det något som förskollärare ska arbeta med och förebygga. I läroplanen för förskolan (Utbildningsdepartementet 2010) står det: "Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan könen samt solidaritet med svaga och utsatta är värden som förskolan ska hålla levande i arbetet med barnen" (utbildningsdepartementet, 2010, s. 4s). Vidare står det: "Inget barn ska i förskolans utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning hos någon anhörig eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling"(Utbildningsdepartementet, 2010, s. 4).

Vi har valt att inte ta med diskriminering på grund utav det Rimsten (2010) skriver att kränkande behandling inte kan likställas med diskriminering utan det går under benämningen mobbning eller till viss del trakasserier. Övrig litteratur tar inte heller upp diskriminering när de talar om mobbning och därför har även vi valt bort det.

2.2 Definition av mobbning

Olweus (1991) menar att mobbning är när en person vid upprepade tillfällen under en viss tid blir utsatt för handlingar som kan uppfattas som negativa. Han menar att en negativ handling är när någon vill få en annan person att känna obehag eller att utsätta dem för fysisk skada. Det är handlingar som utförs av en eller flera personer. Vidare skriver Olweus att det kan ske dels verbalt genom hot, hån, eller ord som den andra personen kan uppfatta som obehagliga. Sen sker det också genom fysisk kontakt såsom knuffar, sparkar, nyp eller fasthållning mot dennes vilja. Han menar vidare på att det även kan ske negativa handlingar genom bl.a. grimaser, fula gester eller att vända ryggen till, med avsikt att irritera och såra. Han talar även om en "obalans i styrkeförhållandet", han menar att det måste finnas en obalans för att kunna

definieras som mobbning. Den utsatte är i underläge och kan inte försvara sig mot den eller de som utför mobbningen. (Olweus, 1991)

Precis som ovanstående författare menar Larsson (2000) att det är aldrig mobbning om två lika starka personer bråkar, att barnen bidrar lika mycket till att ge och ta i bråket. Vidare beskriver författaren mobbning som en våldshandling. Den som mobbar vill på något sätt utnyttja den andra människans sårbarhet. Den som förtrycker en annan människa har ett behov av att förtrycka och gör därför det. Författaren säger att mobbning inte alltid behöver utföras av en grupp, det kan lika gärna ske av en enskild individ. Men för att en person ska kunna utföra förtryck mot en annan person, måste denne ha en tillräckligt stark status inom en grupp för att kunna utföra våldshandlingar utan att bli ifrågasatt. (Larsson, 2000)

För att fortsätta med benämningen mobbning så skriver Höistad (2001): "När en eller flera personer upprepade gånger, under en längre tid, utsätter en eller flera individer för medvetna, aktiva destruktiva handlingar och/eller uteslutning" (s.73). Vidare delar författaren in mobbning i tre olika typer. För det första benämner han den tysta mobbningen och att den kan yttra sig i att himla med ögonen, kasta menande blickar på någon, göra miner, sucka, tystna, vända ryggen till, inte svara på tilltal samt att behandla någon som luft. Denna typ av mobbning är allra svåraste att upptäcka och är även den mest förekommande. Den sker oftast i det fördolda, men kan även ske helt öppet, just för att den är så svår att ta på och kan lätt bortförklaras. För det andra så tar författaren upp den verbala mobbningen som tar sig uttryck i att det viskas, ryktesspridning, prata illa om någon, retas, trakassera, håna, härma, hota eller kritisera någons utseende eller klädsel, men även genom att med kommentarer slå ned på vad den utsatte säger eller gör. Denna sorts mobbning kan vara lättare att upptäcka än den tysta, men inte alltid, även denna form kan ske bakom ryggen på läraren. Den tredje sortens mobbning är den som är lättast att upptäcka. Här handlar det egentligen om allt som inte är verbalt. Knuffar, nyp, gömma saker, stå i vägen osv. Även om den sortens mobbning oftast försöks hållas i det fördolda, så kan man se tydliga tecken hos barnen, såsom sönderrivna kläder och blåmärken. (Höistad, 2001)

Monks och Smith (2006) skiljer sig inte nämnvärt från de ovanstående författarna. Men de skriver att det inte finns någon allmänt vedertagen definition på vad mobbning är inom forskning på området. Men mycket av forskningen pekar på att det handlar om ett beteende som gör illa en annan person, och att uppsåtet bakom beteendet är just att avsiktligt göra illa en annan. Det kan ske både fysiskt och psykiskt och vid upprepade tillfällen. Men även att det måste finnas en obalans i maktförhållandet mellan parterna.

Författarna skriver att inte all forskning är överens om denna definition och av den anledningen att vissa anser att det inte behöver ske trakasserier vid upprepade tillfällen, utan kan ske vid ett enstaka tillfälle. Det handlar dels om att den som utsätts för någon form av kränkande behandling blir rädd för att det ska upprepas under en längre period, även om handlingen i sig inte upprepas. Det handlar också om att den som orsakar skada hos en person inte har för uppsåt att göra det, men att den som blivit utsatt upplever det som mobbning och far illa av behandlingen. Vidare tar författarna upp att mobbning kan visa sig på olika sätt. Den direkta mobbningen som sker ansikte mot ansikte mellan den som mobbar och den som

blir mobbad. Eller så sker mobbningen indirekt, det sker oftast via en tredje person eller bakom den utsattes rygg. (Monks och Smith, 2006)

Frånberg (2011) skriver att det inte finns någon fastställd definition på vad mobbning är, men att en specifik definition har idag mer eller mindre tagits i bruk. Den definition som används mest är: ”En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid, blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer.” (Frånberg, 2011, s. 47)

Författarna menar vidare på att det finns forskning som säger emot den definitionen och att det finns andra uppfattningar om hur man kan förstå och förklara begreppet mobbning. Denna specifika definition på mobbning, och forskningen inom detta område, kan enligt författaren sägas tillhöra ett paradig¹(ett mönster inom forskning), vilket kan få konsekvenser. De menar att när man forskar inom ett paradigm, så gör det att kunskaperna om fenomenet ökar och tillslut upphöjs till sanningar. Men det gör i sin tur att forskning som bedrivs i ämnet utanför paradigmat ramar, som kritiserar dessa ”sanningar”, oftast avfärdas och ses som icke vetenskapliga av de som företräder paradigmat. Men om allt mer forskning sker som motsäger sig paradigmat ramar så börjar det brytas ned. Författarna menar att så är fallet för det nuvarande paradigmat inom mobbningsforskningen. (Frånberg, 2011)

Skolverket (2011b) definierar mobbning genom att sammankoppla begreppet kränkande behandling.

Mobbning innebär att en person blir utsatt för kränkningar som upprepas flera gånger under ett visst tidsspann. En kränkning är en handling där förövarens avsikt är att tillfoga skada eller obehag. Det är en aktiv handling, inte en olyckshändelse. Det finns alltid en eller flera förövare och alltid en utsatt individ, ett offer. Till skillnad från mobbning kan en kränkning äga rum vid ett enstaka tillfälle. (Skolverket, 2011b, s. 9)

I utvärderingen av metoder mot mobbning klassificeras att bli knuffad/fasthållen, hotad med stryk, slagen/sparkad, hånad/kallad elaka saker, utsatt för ryktesspridning, utstött/utfryst som negativa handlingar och går under benämningen mobbning. Det handlar alltså om fysisk och psykisk mobbning, samt verbal mobbning. Skolverket menar vidare att för att gå under benämningen mobbning så ska en elev ha utsatts för kränkande behandling vid ett flertal tillfällen. Målet i handlingarna är att skada eller sära en annan person. Att bli kränkt är enligt skolverket när en elev utsätts för elaka handlingar vid enstaka tillfällen. (Skolverket, 2011b)

Herlin och Munthe (2011) är inne på samma sak som skolverket, att mobbning handlar om att bli kränkt vid flera tillfällen under en längre tid. De skriver att uppfattningen och definitionen på vad en kränkning är, skiljer sig. De vill poängtera att en kränkning är ytterst individuellt och att det alltid är den enskilda människans uppfattning som är avgörande om det är en kränkande behandling eller inte. Författarna skriver att deras syn på kränkande behandling har flera gemensamma faktorer så som att det är ett avsiktligt, sårande beteende och något som återkommer flera gånger under en tid. Den som utsätter en annan för kränkande behandling

¹ Inom ett paradigm avgörs vilka frågor som ska ställas, vilka svar som kan förväntas och hur forskning ska bedrivas. Inom paradigmat utvecklas också lämpliga metoder som uppfattas vara de som ger säkra och betydelsefulla resultat. Teorier som förklarar resultatet prövas, utvecklas och stärks också inom paradigmat. (Frånberg, 2011, s.20)

har falsk makt över offret. Den utsatte (den mobbade som författarna skriver) får ofta svårigheter att senare i livet lära sig nya vägar till ett socialt uppträdande samt att den mobbade ofta finner de svårt att försvara sig.

Författarna fortsätter att beskriva definitionen av mobbning och att det finns tre olika typer av kränkande behandling, fysiskt (slag, sparkar och stöld), verbal (öknamn, förolämpningar, rasistiska och sexistiska kommentarer) och indirekt påverkan (Sprida falska rykten, förtal och att frysa ut någon). (Herlin och Munthe, 2011)

Öhman (2008) beskriver definition av en kränkning som ett uppträdande som sätter den utsattes värderingar ur balans samt att man ”dissar” och trycker ner personen. En kränkning kan vara både verbal och icke verbal, fysisk som psykisk, och den kan vara tydlig eller svår att upptäcka. Författaren menar vidare att kränkningar och uteslutningar oftast sker där inga vuxna är närvarande. De kan också vara svåra att upptäcka eftersom de lätt kan gömmas i barnens leksituationer. Fysiska kränkningar kan syfta till att få tillgång till något attraktivt, att med våld ta en sak från en annan eller på något annat sätt visa aggressivitet. Relationella kränkningar utmärker sig oftast i att en viss person inte blir delaktig i gemenskapen och/eller att det pratas illa om personen i fråga. Uteslutning är dock vanligt i barns samspel och behöver inte alltid handla om kränkande behandling. Det kan handla om uteslutning inom åldersindelade grupper och enligt författaren är det något som barnen oftast accepterar och tyr sig till. Uteslutningar kan också visa sig i en väletablerad lek. De inblandade barnen kan då känna att det inte ryms fler medlemmar eller att lekens mentala rum är skört och lättstört. Författaren menar med det att barnen hellre bevarar den pågående leken än att riskera en kollaps.

Vidare skriver Öhman (2008) att den fysiskt aggressiva kränkningen, eller en kränkning där något barn blir retad, hackad på eller utfryst av andra barn är den vanligaste och lättaste att känna igen bland de olika kränkningarna. Författaren beskriver en kränkning både som medveten (ha för uppsåt att skada en annan person) samt omedveten och ofrivillig. Hon tar vidare upp att de förekommer i både yttre och inre dimensioner. De yttre dimensionerna kan handla om kommentarer mellan barnen, som antingen barnen själva eller pedagogerna märker av i barnens samspel. De inre dimensionerna är barnets upplevelser i hur de känner sig när de blir kränkta, sänkta eller avvisade. Hur en kränkning upplevs av en person är mycket individuellt, vad som uppfattas och upplevs som en kränkning för en person, kan för en annan inte alls kännas som något sårande eller kränkande. Därför poängterar hon att det är väldigt viktigt att ta fasta på barnets *egen* upplevelse av situationen. (Öhman, 2008)

Rimsten (2010) säger ungefär samma saker om kränkande behandling och vad det är, som ovanstående författare. Han definierar kränkande behandling genom att referera till skollagen som skriver att: ”ett uppträdande som utan att vara diskriminering enligt diskrimineringslagen [...] kränker ett barns eller en elevs värdighet” (s. 109). Han menar att en kränkande behandling inte kan jämföras med att bli diskriminerad, utan att det går under benämningen mobbning eller till en viss del trakasserier. Kränkande behandling kan visa sig verbalt genom att exempelvis påpeka att någon är överviktig, har en viss hårfärg eller att denne är en ”plugghäst”. Kränkningar kan också visa sig som icke verbala genom fysisk kontakt. Det kan

handla om att knuffas, rycka någon i håret eller sätta krokben för en person. De finns även ett tredje nämnt exempel på hur en kränkning kan visa sig enligt författaren. Psykisk kränkning, som kan ta sig form i utfrysning.

Han fortsätter med att beskriva kränkande behandling som något som är märkbart och tydligt. Det barn som utsatt för kränkningar måste göra klart att beteendet är av kränkande avsikt, att barnet känner sig kränkt. Enligt lagen är det ingen kränkning när ett barn är inblandad i ett bråk eller konflikt, så länge beteendet är ömsesidigt från bådas håll. Samtidigt skriver han att en konflikt eller ett bråk som ser ut att vara ömsesidigt från båda parterna istället kan vara att en av de inblandande känner sig kränkt och sårad, då anses det som en kränkande behandling. (Rimsten, 2010)

Dahlkwist (2010) definierar kränkande behandling utifrån denna beskrivning:

Handlingar som kränker barns eller elevers värdighet, men som saknar direkt koppling till någon av diskrimineringsgrunderna. Gemensamt är att kränkande behandling strider mot principen om allas lika värde. Kränkningar är ofta ett uttryck för makt och förtryck. Avgörande för vad som ska betraktas som en kränkning är individens subjektiva upplevelse. (Dahlkwist, 2010, s. 4)

Författarens definition av kränkande behandling är lik de ovanstående författarnas beskrivningar av vad en kränkande behandling innebär. Han menar också på att det ofta är ett uttryck för makt och förtryck. Vidare ger även Dahlkwist (2010) en definition på vad mobbning är, vilket är följande: ”mobbning är när en eller några få personer blir utsatta för negativa handlingar från en eller flera personer, upprepade gånger och under en lång tid” (s. 4).

2.2.1 Sammanfattning - definition av mobbning

De flesta författare har någon form av definition och de liknar varandra på mångt och mycket. Alla författare förutom Larsson (2000) och Rimsten (2010) var av den meningen att mobbning är när en eller flera utsätter en annan individ för kränkande behandling vid flertalet gånger. Även om Frånberg (2011) inte direkt säger att det finns någon fastställd definition på mobbning, så tar hon ändå upp andra forskare och deras definition, och att dessa mer eller mindre tagits i bruk. Öhman (2008), Monks och Smith (2006) och Herlin och Munthe (2011) samt är av den meningen att mobbning kan ske vid enstaka tillfällen och att det är individens upplevelse som ska styrka utifall han eller hon blivit utsatt för mobbning eller kränkande behandling. Om barnet ifråga inte känner sig utsatt så har de barnet inte heller blivit kränkt, eller tvärtom. Även Dahlkwist (2010) nämner barnets egen syn på en situation som avgörande för om det ska ses som en kränkning eller inte. Men anser att mobbning sker när barnet blir kränkt vid upprepade tillfällen.

Olweus (1991), Larsson (2000) och (Rimsten, 2010) menar på att det måste finnas en obalans i styrkeförhållandet för att det ska kunna kallas mobbning. När två lika starka barn, fysiskt och psykiskt, bråkar och retas med varandra så kan man inte kalla det för mobbning. Utan den ene måste vara fysiskt eller psykiskt svagare än den andre.

Att mobbning yttrar sig på olika sätt har i stort sett alla författare nämnt. De visar på den verbala, psykiska och fysiska mobbningen eller kränkningen. Författarna benämner dem på olika sätt men de innehåller i stort sett detsamma. Herlin och Munthe (2011) beskriver kränkande behandling som, fysiskt (slag, sparkar och stöld), verbal (öknamn, förolämpningar, rasistiska och sexistiska kommentarer) och indirekt påverkan (Sprida falska rykten, förtal och att frysa ut någon).

Larsson (2000) vill poängtera att den som utför en mobbning har ett behov att få trycka ner en annan individ, denne är ute efter att på något vis utnyttja den andra individens sårbarhet. Mobbning är inte heller, som Larsson vill peka på, något som alltid sker i grupp, utan det kan lika gärna ske av en enskild individ. Men för att en person ska kunna utföra förtryck mot en annan person, måste denne ha en tillräckligt stark status inom en grupp för att kunna utföra våldshandlingar utan att bli ifrågasatt anser Larsson (2000).

2.3 Vem blir utsatt för mobbning?

Olweus (1999) menar att forskningen visar att det finns barn och ungdomar som löper större risk för att utsättas för mobbning. Oftast återfinns minst ett av dessa kännetecken hos de utsatta barnen, men det vanliga är att man kan se flera av dessa. Han poängterar dock "... att en lista av detta slag bara pekar på huvudtendenser. I vissa fall kan bilden av mobboffret vara annorlunda"(Olweus, 1999, s. 16).

Olweus (1999) delar in möjliga mobboffer i två huvudkategorier där den ena är "det passiva eller undergivna mobboffret" (s. 16). Han menar att den kategorin av barn oftast är stillsamma, försiktiga och känsliga som har lätt till tårar. De har oftast dåligt självförtroende och är osäkra. Pojkar som utsätts gillar inte att slåss och de är huvudsakligen svagare än de övriga barnen, och då framförallt svagare än de som utför mobbningen. De har inte så många kamrater eller saknar helt någon. De känner rädsla inför att göra sig illa eller att slå sig. De umgås lättare med vuxna än med jämnåriga. Varför de här barnen blir utsatta har inte att göra med att de provocerar sin omgivning, genom aggressivt beteende eller att de är retsamma på något sätt. Det är snarare signalerna som dessa barn skickar ut som gör att de faller offer för mobbarna. De signalerar en osäkerhet och vågar inte stå upp för sig själva om de blir utsatta.

Vidare tar Olweus (1999) upp "det provocerande mobboffret" (s. 17), som inte är lika vanligt förekommande. Barnen kan vara hetlevrade och angrips dessa barn försöker de ge igen. De är rastlösa, klumpiga, omogna, okoncentrerade och ses som "allmänt besvärliga" av sin omgivning. Hyperaktiva barn återfinns även de under denna kategori, de med koncentrationssvårigheter och är rastlösa och oroliga. De barnen brukar heller inte vara särskilt omtyckta av de vuxna. De kan också försöka sig på att mobba andra barn. Det som brukar vara utmärkande för ett barn i denna kategori är att väldigt många barn oftast är inblandade i mobbningen, ibland kan det till och med vara en hel klass som vänder sig mot barnet. (Olweus, 1999)

Thors red. (2007) visar en översiktlig bild av varför mobbning kan uppstå i en klass eller elevgrupp, och orsakerna till varför. Författarna tar upp sex olika förklaringsmodeller som kan vara orsak till att någon utsätts. I de två första förklaringsmodellerna ligger orsakerna till

mobbing hos den som utsätts. I den tredje och fjärde ligger problemet hos de som mobbar och i de avslutande två så ligger orsakerna i miljön. Det är ofta flera olika faktorer som samspelar, har betydelse, till varför mobbing uppstår.

Den första är, ”En biologisk förklaringsmodell” (Thors red., 2007, s. 48). Han menar att frågar man människor om orsaker till varför vissa mobbas blir svaret oftast att personen har ett avvikande beteende eller ser annorlunda ut. Denna förklaringsmodell kan sägas bygga på iakttagelser som gjorts av djur i fångenskap. Den som är svagast eller avviker på något sätt står lägst i rang. De starkaste står överst i rangordningen och hackar på dem som står lägst. Den biologiska förklaringen innebär alltså ett antagande att det är offret som sitter med genetiska egenskaper som provocerar sin omgivning.

Den andra förklaringen är ”En socialpsykologisk förklaringsmodell” (Thors red., 2007, s. 49). Denna förklaring till varför vissa utsätts har att göra med att alla människor, i alla sociala sammanhang, försöker hitta sin identitet/roll. När de ”bästa” rollerna (ledare m.fl.) redan intagits av övriga medlemmar i en grupp, återstår bara exempelvis rollen som ”hackkyckling”. Har man detta synsätt så utgår man ifrån att alla vill ha en roll.

I den tredje modellen, ”En inlärningspsykologisk förklaringsmodell” (Thors red., 2007, s. 50), talas det om ”etikettsregler”, som avgör hur man uppför sig i en grupp. Här handlar inte orsaken till mobbing om att personen som utsätts har någon form av ”fel”. Utan det är snarare hos mobbaren som problemet ligger. Det har funnits brister i uppfostran och utbildning, de har inte fått lära sig vad som är rätt och fel. En förklaring antas ligga på mobbarens hemförhållanden, att uppfostran brustit. En annan förklaring är att skolan har bidragit till att personen inte fått tillräcklig utbildning i hur man bör vara som elev, hur man umgås med sina kamrater på ett korrekt sätt.

Den fjärde förklaringen är ”En psykoanalytisk förklaringsmodell” (Thors red., 2007, s. 51). Författarna skriver, ”Enligt psykoanalytiska teorier kan tidiga barndomsupplevelser prägla personligheten även i senare år” (2007, s. 51). Om ett barn växer upp i en otrygg miljö med lite kärlek, antas det kunna leda till hög nivå av ångest och aggressivitet hos barn. Detta medför att dessa barn inte kan hantera irritation och besvikelser på ett ”normalt” sätt. För att hantera situationen låter de sin aggression gå ut över andra genom att t.ex. dominera en annan person. Det behövs väldigt lite, för barn med hög aggressivitetsnivå, för att det ska bli för mycket. Thors red. skriver, ”Enligt detta synsätt reglerar mobbaren sin inre otillfredsställelse, ångest och aggressivitet genom att förtrycka kamrater som de upplever som provocerande eller svagare” (2007, s. 52). Författarna skriver att när mobbaren har dessa inre problem, anses han eller hon sakna empatisk förmåga, vilket innebär svårigheter i att sätta sig in i andra människors känslor. Dessa människor kan istället vara duktiga på att manipulera sin omgivning och utöva makt. Om man ser på mobbing från detta synsätt, är det ett resultat av olösta inre konflikter enligt författarna.

Den femte förklaringen, ”En grupp psykologisk förklaringsmodell” (Thors red., 2007, s. 52), är det gruppdynamiken som står i centrum. I en klass arbetar eleverna många gånger i grupp för att lösa ett problem eller en uppgift. Är instruktionerna otydliga, eller uppgiften för svår, kan det uppstå missnöje i gruppen, vilket kan leda till en oro som vidare kan övergå till ångest i

gruppen. Det leder till en form av ”kampbeteende” för att hantera ångesten som uppstått. Gruppen utser då en medlem till bärare av gruppens frustration för uppgiften, istället för att rikta den mot läraren som egentligen är den som orsakat ångesten. Varför en grupp gör på detta sätt, det vill säga att lägga gruppens problem på en person, leder till att ångesten tillfälligt dämpas.

I den sjätte förklaringen, ”En värdepedagogisk förklaringsmodell” (Thors red., 2007, s. 54), skriver författarna att ”Sekularisering och inflytande från andra kulturer antas ha medfört moralisk förvirring” (s. 54). Vad de menar är att vi hela tiden bombarderas av information och intryck från andra kulturer. Det samhälle vi idag lever i, baserar inte sina lagar och regler på någon särskild religion. Allt fler människor går ur kyrkan och säger sig inte vara religiösa. Författaren menar därför att det leder till att vår moraliska syn ändras. Den människosyn, och värdegrund som skolan vill förmedla, utmanas genom exempelvis filmer och tv-spel som många gånger innehåller t.ex. våldsbudskap, kvinnoförtryck och förakt för de svaga. (Thors red., 2007)

Enligt ett värdepedagogiskt synsätt finns en risk för att passivitet och otydlighet från skolans sida beträffande grundläggande värden kan leda till en utveckling av fördomar, etnocentrism, främlingsfientlighet och rasism. Detta blir i sin tur en sorts berättigande för att ge sig på individer som upplevs som annorlunda, avvikande, svaga eller utmanande. Mobbning kan således ses som ett uttryck för att andra värden än de skolan förfäktar har invaderat skolan. (Thors red., 2007, s. 54)

Precis som författaren innan, så menar Höistad (1994) att många faktorer måste samspela för att mobbning ska uppstå. Han säger att inte alla kan bli utsatta för mobbning utan det är egenskaper hos den som mobbas, den som mobbar, gruppen och miljön som avgör om mobbning kan uppstå.

Vidare tar författaren upp att det yttre hos en person (fel hårfärg, tjock), många gånger ses som orsaker till mobbning hos människor. Men han menar att går man mer på djupet, till orsaker varför, så brukar det oftast komma fram att personligheten eller offrets beteende är det som ligger bakom mobbningen. Det kan alltså vara en kombination av en persons yttre och inre, att det avviker på något sätt, som gör att någon blir utsatt. Han menar vidare om någon blir angripen för sitt yttre så har det inre en stor betydelse för om angreppen ska kunna fortsätta. Det beror helt på hur personen agerar när det händer.

Om man faller undan och tar emot provokationerna utan att reagera, eller börjar gråta och springer till läraren för att ”skvallra”, är risken stor att provokationerna fortsätter. Detta kan sedan utvecklas till en mobbning. Om man däremot säger ifrån eller på annat sätt markerar sin gräns, är risken för fortsatt mobbning mycket mindre. (Höistad, 1994, s. 69)

Höistad (1994) skriver vidare att det är svårt att räkna upp egenskaper som kan leda fram till mobbning. Det finns inget som säger att någon behöver bli utsatt för att man har vissa av dessa egenskaper. Men han menar ändå på att det finns en bild av vem som blir mobbad. Han ser det som en fördel för skolor att känna till de typiska dragen hos både mobbare och

mobboffer, för att lättare kunna upptäcka och förebygga mobbning i ett tidigt stadium. Han skriver så här om mobboffret:

... är ofta mer ängsliga och osäkra än elever i allmänhet. Många har en svag jaguppfattning och ger därför ett vagt intryck. De är försiktiga, känsliga och tystlåtna. När de blir angripna av andra elever, reagerar de vanligen med gråt (särskilt i de lägre åldrarna) och genom att dra sig undan i stället för att försvara sig. (Höistad, 1994, s. 72)

Jansen et al. (2011) skriver att de som utsätts för mobbning många gånger är fysiskt svagare än angriparna. De är mer tillbakadragna, oroliga och är inte särskilt sociala och saknar många gånger självförtroende. De har ofta en hög nivå av aggressivitet och lider många gånger av depression. Författarna lägger även till, att barn som utsätts för mobbning ofta visar dåliga resultat i skolan. (Jansen et al., 2011)

Precis som en del av ovanstående författare skriver Lagerman och Stenberg (2003) att yttre kännetecken som fetma, klädsel eller fel hårfärg etc. har liten betydelse över vem som blir mobbad. Det är istället ett sätt att utåt motivera varför man mobbar någon. De skriver att egentligen kan vem som helst bli mobbad. Men nämner den blyge och tillbakadragna som oftast har svårt att sätta gränser för hur långt andra får gå när de retas eller slåss, löper en större risk för att bli mobbad. Det kan vara provocerande för de som kränker och mobbar att se hur långt de kan gå innan den utsatte vågar säga ifrån. Författarna skriver även att elever i skolan har olika status i klassen. De barn som har en låg status är ofta de som mobbas och de med hög status är de som oftare mobbar eller är ledare för mobbningen. Mobbning kan vara en form av maktspel där en viss ordning etableras, och då skapas vissa "hackkycklingar". (Lagerman och Stenberg, 2003)

Öhman (2008) menar att om ett barn i förskolan uppfattas av de andra barnen som annorlunda eller har ett avvikande beteende, kan det barnet ha svårigheter att bli accepterat att få vara med i lekar eller vid spontana tillfällen för samvaro. Att generalisera och säga att utanförskapet handlar om barn som antingen är blyga, hämmade, tillbakadragna, osjälvständiga, omogna eller aggressiva går inte. Det är det enskilda barnet man ska observera, hur barnet bjuder in andra barn till samspel menar hon. Öhman skriver samtidigt att barn som avvisas av andra barn och har ett beteende som uppfattas som aggressivt, bråkigt eller är lättretade, har större risk för att utsättas för kränkande behandling. Det kan vara barn som är utåtagerande, har ett överdrivet dominansbehov, feltolkar andras leksignaler, leker omogna lekar, är ängsliga eller har låg självacceptans. Författaren skriver att ibland kan även pedagoger i förskolan tänka tanken "... om ungen ändå vore mer lik de andra..." (Öhman, 2008, s. 23). För att barn ska kunna lära sig att få vara sig själva handlar det om förmågan att förstå och tycka om sig själv. För att det ska fungera krävs det att andra barn, samt omgivningen runtomkring accepterar och bekräftar just detta barn för den person den är. (Öhman, 2008)

Larsson (2000) skiljer sig från de övriga författarna om varför vissa barn blir utsatta för mobbning. Hon är av den uppfattningen att mobbning har med makt att göra. Att orsaken till varför mobbning uppstår ligger hos den som mobbar och inte hos den som mobbas. Mobbaren

är oftast en vanlig person som har en översittarroll i en grupp. De har ett behov av att kompensera sin känsla av maktlöshet och obetydlighet och de gör de genom att trycka ned andra. Hon menar att det finns många myter om mobbning och varför någon mobbas. Den vanligast är just den att någon utsätts pga. att personen är annorlunda. Varför människor använder sig av denna förklaring menar Larsson har med trygghet att göra, en trygghet för människans självbild. Det som driver människan till denna ”mytbildning” har med vad vi själva spelar för roll i en mobbningsituation. Alla människor i och runt omkring en mobbningsituation har ett behov att förklara varför något sker. (Larsson, 2000)

2.3.1 Sammanfattning – vem blir utsatt för mobbning?

Flera av författarna, Thors red. (2007), Höistad (1994), Lagerman och Stenberg (2003) samt Larsson (2000) är alla av den uppfattningen att det yttre hos en människa, exempelvis vara tjock, är en vanlig föreställning till varför någon mobbas. Men det handlar oftast om att människan behöver ha en förklaring till varför något sker, varför mobbning förekommer, och det är då enkelt att skylla på det yttre som en orsak. Men Höistad (1994) menar att man måste gå på djupet för att förstå varför mobbning uppkommer. Vidare skriver Höistad att det är egenskaperna hos mobboffret, mobbaren, gruppen och miljön som avgör om mobbning kan uppstå. Thors red. (2007) är av samma uppfattning, men har lagt ”gruppen” inom miljöorsaken.

Författarna har lite olika åsikter till varför någon utsätts för mobbning. Orsaken läggs antingen hos mobbaren, eller hos den som mobbas, en kombination av båda nämns också. Det tas även upp att det inte går att säga varför någon utsätts, vem som helst kan utsättas. Men samtidigt som det skiljer sig så har alla utom Larsson (2000) nämnt vissa riskfaktorer. Exempel på dessa är dåligt självförtroende, blyga, tillbakadragna, fysiskt svagare, ängsliga, känsliga och hög aggressionsnivå, som några av de drag ett barn kan ha som kan leda till att de utsätts för mobbning. Larsson (2000) är av den åsikten att mobbning handlar om makt. Den som mobbar vill kompensera sin känsla av maktlöshet och obetydlighet och gör det genom att trycka ned en annan människa. Detta kan placeras in i Thors red. (2007) ”En psykoanalytisk förklaringsmodell” där barnen som mobbar kan vara duktiga på att manipulera sin omgivning och utöva makt. Öhman (2008) är även hon inne på samma sak, men hon vänder istället på det och menar att de barn som har ett överdrivet dominansbehov avvisas av gruppen pga. att det är en avvikelse från det ”normal”. Lagerman och Stenberg (2003) skriver även de om makt. De menar att mobbning kan vara en form av maktspel där en viss ordning etableras och att det då skapas vissa ”hackkycklingar”. Detta kan dras paralleller till Thors. red (2007) andra förklaringsmodell som innebär att alla har ett behov av att hitta sin roll i en grupp. Om alla de ”bra” rollerna är tagna å finns bara ”hackkycklingarna” kvar.

2.4 Förekommer mobbning i förskolan?

Vlachou et al. (2011) skriver att det finns få studier som gjorts på mobbningsförekomst hos yngre barn, de i förskolan. Den forskning som dock gjorts visar på att förskolebarn kan bli offer för både indirekt och direkt mobbning. Förskolebarn är kapabla till att utföra mobbning i olika former såsom verbal, fysisk, social utfrysning och ryktesspridning.

Nordhagen et al. (2005) skriver att mobbning förekommer mest mellan pojkar och i åldrarna två till sex år samt sju till tolv år. Vilket innebär att mobbning förekommer i förskoleåldern.

Monks och Smith (2006) skriver att forskning i skolmobbning pågått i över tjugo år. Forskningen har mest fokuserat på barn från 8 år och uppåt. Men de menar på att aggressivt beteende som kan ses som mobbning har identifierats hos barn vid 4 års ålder.

Olweus (1999) är även han av den uppfattningen att mobbning och mobbningstendenser även förekommer i förskolan. Men hans fokus ligger framförallt på skolan.

2.4.1 Sammanfattning – förekommer mobbning i förskolan?

Enligt författarna så finns det inte många studier på om mobbning förekommer i förskolan, det som som gjorts visar på att mobbning mycket väl kan förekomma och att barnen är kapabla till att utsätta någon annan för kränkningar, både fysiskt, psykisk. Den största fokusen när det gäller mobbning har varit just i skolmiljö.

2.5 Förebyggande arbete mot mobbning

Öhman (2008) nämner betydelsen av att ha en närvarande pedagog i syfte att minska kränkande behandling. En pedagog måste även vara en bra förebild för barnen och visa hur ett gott samspel ska vara. Hon fortsätter skriva att små barn i förskolan söker efter de vuxnas stöd i etiska dilemman, som kan vara små men ändå svåra, när de hamnar i olika samspel med varandra. När barnen söker kontakt med pedagogerna kan det bland annat vara genom vädjande blickar och ögonkontakt för att se om detta är ett OK beteende. Har en pedagog svårt att se barnens blickar och vädjanden, kan barnen ha svårt att vid vissa tillfällen veta vad som är att gå över gränsen. Om barnen inte får någon erfarenhet kan det lätt orsaka att det råder en ”djungels lag”, dvs. störst går först, starkast vinner.

Författaren skriver vidare att när man arbetar med kränkningar och uteslutningar är det viktigt att tänka på hur och vad barn lär sig, speciellt hur barn lär sig att vara tillsammans. Även att pedagogerna vågar lära sig och fokusera på nya saker. Öhman skriver vidare om att ett barn måste lära sig *att vara sig själv*, vilket handlar om att förstå och tycka om sig själv som man är. För att ett barn ska kunna lära sig detta krävs det att omgivningen accepterar och bekräftar barnet som den person denne är. Som pedagog är det viktigt att stötta barnet i dess självförståelse och självvärderingar. Hon skriver att ett barn med en realistisk självbild och en god självkänsla inte har behov av att kränka andra i dess omgivning för att själv må bra. Dessa barn har även lättare att inkludera andra och att vara icke-diskriminerande samt att tolka potentiellt hotfulla eller kränkande situationer och beteende på ett mer positivt sätt.

Vad man kan göra som pedagog för att stärka barnens självkänsla är att bland annat ge barnet uppmärksamhet och tid, uppmuntra personliga egenskaper och intressen, aldrig jämföra barn med varandra (varje barn är unikt). Visa och tillåta barn att få uttrycka sina känslor i frustration och ilska (det är ok att vara arg), aldrig tvinga ett barn att be om ursäkt, tänka på språket man använder samt att aldrig någonsin tillåta kränkningar.

Pedagogen är en viktig förebild i förskolan och pedagogens ledarskap och hennes sätt att samspela är av största betydelse för arbetet mot förbyggande av kränkningar. Pedagogerna ska enligt Öhman (2008) ta fullt ansvar över sina egna relationer och sitt eget beteende, men för detta krävs mod att kunna granska sig själv och att arbeta med sitt granskande som ett redskap. I ett arbete att återetablera en positiv relation mellan barnen där kränkningar förekommer finns de tre nyckelbegrepp att gå efter, *trygghet, respekt och ansvar*. I en barngrupp där kränkningar förekommer råder det ofta en stor osäkerhet. *Trygghet* är A och O för att utveckla en positiv utveckling. Pedagogerna ska vara nära barnen samt närgranska deras samspel för att garantera trygghet åt varje barn och att snabbt motverka och angripa vid eventuella kränkningar eller uteslutningar. *Respekt* har varje barn rätt att känna för sig själv och sin integritet. Barn på förskolan ska bemötas av respektfulla vuxna som skyddar barnens integritet och hjälper dem bygga upp en sund självbild, speciellt de barn som utsätts och utsätter andra för kränkningar. Att ta *Ansvar* för sina handlingar utifrån ålder och mognadsnivå är också en rättighet. För att kunna arbeta med att hjälpa barn reglera sina känslor och beteenden är det av stor betydelse för pedagogerna att inse att förmågan kommer inifrån. Det är bara barnet självt som kan bestämma hur mycket känslan ska få ge uttryck för.

Olweusmodellen har tillkommit med hjälp av Dan Olweus och Helsingborgs kommun. Syftet med denna modell är att utveckla kunskapen om orsakerna till, och förebyggande mot våld. Modellen används över hela världen och är det enda programmet som finns med i Center for the Study and Prevention of Violence och som ger bästa resultat genom vetenskapliga studier. Genom Olweusmodellen blir eleverna i skolan delaktiga och engagerade i arbetet med att ta hand om varandra och att inte lämna någon utanför, även föräldrarna är delaktiga. Enligt modellen är det pedagogernas uppgift och ansvar att, som vuxen i skolan/förskolan, agera mot de barn som utsätter andra för mobbning. Ge stöd åt de barn som blivit utsatta för mobbning, samt att aldrig överlåta hela ansvaret att stoppa mobbning och övergrepp på eleverna. Modellen går ut på att eleverna får fylla i en enkät om hur det är på sin skola. Enkäten görs varje år och därefter presenteras resultatet till föräldrarna genom en samordningsgrupp som består av både personal och föräldrar.

För att förebygga mobbning i förskolan skriver Friends (2012) att varje förskola måste ha en likabehandlingsplan samt en plan mot kränkande behandling som syftar till att främja likabehandling, att förebygga kränkningar och diskriminering och kunna veta och ha rutiner om detta skulle uppstå. För att pedagogerna i förskolan ska kunna arbeta aktivt krävs det kunskaper, erfarenhet och engagemang.

2.5.1 Sammanfattning – förebyggande arbete mot mobbning

Samtliga författare och källor belyser vikten av att pedagogerna är den allra viktigaste punkten i ett förebyggande syfte mot kränkningar och mobbning i förskolan. Pedagogerna har ett arbete att främja barnens självkänsla samt att visa att alla är unika och har lika värde. Öhman (2008) belyser vikten av att alltid ha närvarande personal och föregå med gott exempel. Hon belyser även vikten av att ett barn måste få lära sig att *vara sig själv*, med omgivningen som hjälp. Får barnet den hjälp som behövs, blir kränkningar, uteslutningar eller diskrimineringar något barn inte har behov av att använda sig utav. Öhman menar på att för att vara en god pedagog som stärker barnens självkänsla krävs det av pedagogerna bland annat

ger barnet uppmärksamhet och tid, uppmuntra personliga egenskaper och intressen, aldrig jämföra barn med varandra (varje barn är unikt). Visa och tillåta barn att få uttrycka sina känslor i frustration och ilska (det är ok att vara arg), aldrig tvinga ett barn att be om ursäkt, tänka på språket man använder samt att aldrig någonsin tillåta kränkningar. Friends (2012) skriver att pedagogerna ska vara pålästa och ha ett stort engagemang, men även att en utvecklad likabehandlingsplan och en plan mot kränkande behandling och förebyggande arbete mot mobbning ska finnas.

3 Våra definitioner utifrån litteraturen

Efter att ha läst litteratur och vad olika författare säger i ämnet mobbning, har vi skapat oss en uppfattning av vad vi anser definierar mobbning, vem som utsätts för mobbning, om mobbning förekommer på förskolan, samt hur man arbetar förebyggande mot mobbning.

Vår definition av mobbning anser vi är: När en eller flera personer utsätter en annan människa för kränkande behandling vid upprepade eller enstaka tillfällen. Kränkande behandling kan både vara fysisk (sparkar, slag) som psykisk (viska bakom ryggen, titta snett). Den kan ske medvetet (ha för uppsåt att skada någon) och omedvetet (man vet inte att man skadar en annan person).

Vi anser att vem som helst kan utsättas för mobbning i de högre åldrarna, i fyra till fem års ålder och uppåt. Men barn som avviker från mängden på något sätt (tystlåtna, blyga, problem med sociala koder) har större risk för att utsättas. Vi är av den uppfattningen att hos små barn, de från ett och ett halvt år och uppåt, är den övervägande orsaken till mobbing ett avvikande beteende hos den som utsätts. Det som känns främmande för barn anser vi att de ofta vänder sig ifrån, eftersom de inte vet hur de ska förhålla sig till det nya, de kan uppleva det som skrämmande.

Vi anser att mobbning förekommer på förskolan och barn kan kränka varandra redan som väldigt små (se ovan).

För att på bästa sätt förebygga mobbning på förskolan anser vi att det allra viktigaste är att ha närvarande pedagoger som hela tiden finnas med i barnens värld. Att vara lyhörd för signaler om det är någon som far illa, finnas där och hjälpa barn som hamnar utanför gruppen att komma in i gemenskapen igen. Pedagogerna ska finnas för att bygga upp varje barns självförtroende och visa på att alla barn är olika men har lika värde.

4 Teoretiska perspektiv

4.1 Sociokulturell teori

Som hjälp för att tolka det insamlade materialet har vi valt att ta avstamp i den sociokulturella teorin. I denna teori är språket ett viktigt redskap för att förstå och tolka omvärlden. Eftersom vi valt att skriva om pedagogers syn på mobbning i förskolan och använda oss av intervjuer, känner vi att denna teori passar bra att använda sig av. Vi använde oss av språket när vi förde

samtal med de intervjuade, samt att vi också använde oss av språket när vi tolkar det som sagts och för att genom språket skriftligt förmedla det vi kommit fram till.

Imsen (2006) skriver att i den sociokulturella teorin framhålls språket som en central del. Vi använder oss av språket för att kommunicera på en rad olika sätt. Vi kan t.ex. föra dialoger med människor, vi kan skriva och vi kan läsa vad andra skrivit. Men vi använder oss inte bara av språket för att tala, vi använder även språket till att tänka. Vi för alltså inte bara yttre dialoger med andra utan vi för också inre dialoger med oss själva. ”Och språket hjälper oss att skapa ordning och mening i en kaotisk värld” (Imsen, 2006, s. 335).

Dysthe red. (2003) skriver om vårt språk och vår kommunikation, det är inte bara ett medel för lärande, utan att det är förutsättningen för att ett tänkande ska kunna ske. Vi använder oss av språket för att förstå och tänka, men även för att förmedla det vi förstått till andra.

Imsen (2006) skriver om att när vi kommunicerar med andra så förhåller vi oss inte bara till den egna rösten utan vi tar även in den vi talar med och hur situationen eller miljön runt omkring ser ut. Under vilka förutsättningar möts vi och pratar? Vad har den andre personen för bakgrund etc.? Så vad en person säger ”genljuder” inte bara till en mottagare. Allt runt omkring en situation där man möts och kommunicerar spelar roll för hur mottagaren av ett yttrande tar till sig det och tolkar det som sägs. Den som lyssnar tar alltså inte bara in det ”talade ordet” utan även det som är runt omkring situationen, och gör det till sitt eget tolkande.

5 Metod

Vi kommer att börja med att beskriva hur vi gått tillväga när vi sökt information om ämnet mobbning från olika källor. Vidare går vi över till att beskriva vad vi menar med kvalitativa intervjuer och varför vi valt att använda oss av det. Därefter kommer en beskrivning på hur urvalet av pedagoger gått till som sedan övergår till en beskrivning av de forskningsetiska principerna. Avslutningsvis tar vi upp hur vi gått tillväga vid intervjuerna och hur vi bearbetat svaren från informanterna.

5.1 Empiriskt material

När vi skulle börja med arbetet så startade vi upp genom att söka information om ämnet. Vi sökte litteratur vid Umeå universitetsbibliotek genom att söka på ord som ”mobbning”, ”mobbning i förskolan”, ”mobbning i skolan”. Därefter gjorde vi ett urval av litteraturen vi hittade och sorterade ut det som vi ansåg var av relevans för vårt arbete. Vidare gick vi över till artikelsök. Även här sökte vi på ovanstående sökord men lade även till engelska sökord såsom, ”Bullning”, ”bullning preeschool”, ”bullied”, ”bull”. Efter det gjorde vi även här ett urval av det som var av betydelse för vårt ämne. Vi ansåg även att det var av betydelse att läsa på om hur man genomför kvalitativa intervjuer just för att vi skulle använda oss av intervjuer som metod i arbetet. Vi hittade viss litteratur som vi tyckte att vi kunde använda oss av, men gjorde som tidigare, ett urval av det som vi ansåg vara av betydelse för våra intervjuer.

5.2 Kvalitativa intervjuer

Vi har valt att använda oss av kvalitativa intervjuer som är en av de vanligaste metoderna när man utför intervjuer enligt Backman (2008). Vi ville få en bild av hur pedagoger ser på begreppet mobbning i förskolan och tyckte därför att kvalitativa intervjuer skulle ge oss mest relevant information. Dalen (2007) menar att det är lämpligt att använda sig av denna intervjumetod därför att man får en större inblick i den intervjuades egna erfarenheter, tankar och känslor. Backman (2008) skriver att det kvalitativa synsättet är att rikta fokus och intresse mot individen, hur denne tolkar och upplever sin verklighet i relation till sina tidigare kunskaper och erfarenhet.

5.3 Urval

Vårt mål var från början att få förskolor från olika socioekonomiska områden. Litteratur och avhandlingar visar både på att det har betydelse, i frågan om mobbning och förekomsten av den, var i samhället man befinner sig. Nordhagens et al. (2005) forskning tyder på att mobbning är mer förekommande i hem där föräldrar är lågutbildade eller hos barn med ensamstående föräldrar. Medan annan forskning visar på att det inte har någon som helst betydelse, vem som helst kan utsättas för mobbning eller kränkande behandling. Vi hade tänkt få pedagoger från olika områden, där både låg och högutbildade föräldrar kunde finnas. Men det blev inte som vi från början tänkt. På grund av tidsbrist hos både oss och pedagogerna samt engagemang hos chefer, gjorde att vi fick ändra urvalet till ett slumpmässigt urval, d.v.s. att pedagogerna på förskolan redan hade bestämt vilka som skulle intervjuas när vi kom dit. Vidare hade vi tänkt oss att få fem kvinnor och fem män. Tanken bakom detta var att få både kvinnor och mäns syn på mobbning i förskolan. Inte heller här blev det som vi tänkt när tillgången på män var begränsad. Det blev istället nio kvinnor och en man som slumpmässigt genom sina arbetskollegor valdes ut till intervju. Dalen (2007) skriver om betydelsen att inte ha för många informanter vid genomförande av intervjustudie. Dels för att både genomförande och sammanställning av intervjuerna är en tidskrävande process, samt att det är viktigt att materialet man samlat in ska vara av tillräckligt god kvalitet för en bra tolkning och analys. Därför ansåg vi att tio stycken pedagoger skulle vara ett bra antal för att få ett så gott resultat som möjligt. Intervjuerna skedde på utsatt tid och plats. Inga ändringar eller bortfall förekom.

5.4 Forskningsetiska principer

”Det grundläggande individskyddskravet kan konkretiseras i fyra allmänna huvudkrav på forskningen. Dessa krav skall i det följande kallas informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet” (Vetenskapsrådet, 2002, s. 6).

Vid kontakt med förskolor informerades personerna vi samtalade med om vilket syfte vi hade med vår studie, vilket informationskravet står för. När informanten kom till den utsatta intervjun informerades de om syftet med studien än en gång, samt att det var en frivillig intervju som informanten kunde välja att avbryta när som helst. Ingen av informanterna drog sig ur intervjuerna, vilket innebar att de gav sitt samtycke till intervjun.

De intervjuade fick information som berörde konfidentialitetskravet, inga namn eller namn på förskolan skulle nämnas. Vi informerade om att deras svar endast skulle användas i vår studie, vilket har med nyttjandekravet att göra.

5.5 Genomförande av intervju

Dalen (2007) menar att för att man ska få ordentlig information från de som intervjuas så gäller det att man har goda kunskaper i ämnet, att man är väl insatt i aktuell forskning, men även att det kan vara bra med egna erfarenheter. Men man får samtidigt inte bli för starkt involverad. Det var något som vi hade i åtanke när vi utformade våra intervjufrågor men även när vi genomförde intervjuerna, eftersom vi båda har erfarenheter och känner starkt för ämnet.

När vi utformade våra intervjufrågor så använde vi oss av en delvis strukturerad intervju som innebär att vi hade ett fåtal bestämda frågor (fyra st.). Dessa frågor utgår helt från våra frågeställningar. Under frågorna hade vi vissa följdfrågor och stödord uppskrivna för att få ett flyt i våra intervjuer (se bilaga). Vi genomförde två provintervjuer för att testa hur det kändes att intervjua och om frågorna fungerade. Dalen (2007) belyser vikten av att göra detta innan man utför de riktiga intervjuerna just för att testa sig själv som intervjuare samt att se om frågorna utformats rätt. Även Backman (2008) tar upp vikten med att ha tränade intervjuare och att en vanlig missuppfattning inom kvalitativa intervjuer är att det uppfattas som lätta att genomföra. Så är inte fallet då de ställs stora krav på den som intervjuar inom det kvalitativa perspektivet.

Intervjuerna genomfördes i en kommun i Västerbotten och vi höll till på de förskolor som informanterna arbetade på. Avsatt tid till intervjuerna var 30 minuter vilket vi höll oss till.

Efter att vi informerat om de forskningsetiska principer (se ovan) fick den intervjuade berätta vilken yrkeskategori de tillhörde och antal år personen arbetat inom förskolan. Varför vi valde att ta med yrkeskategori och antal yrkesår var för att se om det var av betydelse för hur många år man arbetat inom förskola, men även för att se om det var av betydelse för hur pedagogerna såg på definitionen mobbning utifrån sin yrkesroll.

För att få bästa resultat vid sammanställningen av intervjuerna använde vi oss av en diktafon. Dalen (2007) rekommenderar att man använder sig av en sådan vid genomförande av kvalitativa intervjuer just för att det är så viktigt att få med informanternas egna ord. Vidare skriver hon att det är viktigt att ha en avslappnad attityd till inspelningen vilket vi hade i åtanke vid intervjutillfällena.

5.6 Databearbetningsmetod

Vi var båda delaktiga under intervjutillfällena, men vid transkriberandet av intervjusvaren delade vi upp dem mellan oss pga. tidsbrist. Vi skrev ner intervjusvaren ordagrant vid lyssnandet av inspelningen. Resultaten analyserade vi tillsammans för att få en bra överblick av svaren, att vi tolkat svaren på samma sätt.

6 Resultat

De tio intervjupersonerna har i resultatdelen getts fingerade namn för anonymitetens skull. Vi kommer i resultatdelen att först ge en presentation av informanterna, vilken yrkesbeteckning den intervjuade har och hur många år de arbetat inom förskolan. Vi ansåg att antal arbetande år i förskolan var av intresse för vår studie. Vidare kommer sammanfattningar av resultatet att presenteras vilket följs av en analysdel av resultatet.

6.1 Presentation av informanterna.

6.1.1 Yrkesbeteckning och antal arbetade år inom förskolan

Anna: Förskollärare. Arbetat 7 år inom förskolan.

Beatrice: Förskollärare. Arbetat 1,5 år inom förskolan.

Carola: Förskollärare. Arbetat 13 år inom förskolan.

Desirée: Förskollärare. Arbetat 35 år inom förskolan.

Emma: Lärare tidigare år. Arbetat enbart inom förskolan i 6 år.

Felicia: Förskollärare. Arbetat 31 år inom förskolan.

Gertrud: Förskollärare. Arbetat 28 år inom förskolan.

Harald: Förskollärare. Arbetat 28 år inom förskolan (nu även enhetsansvarig).

Ida: Förskollärare. Arbetat 16 år inom förskolan (7 år som barnskötare, 9 år som förskollärare).

Johanna: Förskollärare. Arbetat 16 år inom förskolan.

6.2 Sammanfattning av intervjusvar.

6.2.1 Kränkt vid upprepade tillfällen

Av samtliga tio intervjupersoner nämnde sex av dem ordet kränkning i svaret om deras definition av mobbning. Att ett barn blir kränkt både verbalt och fysiskt, såsom slag eller ord, samt att det sker vid upprepade tillfällen för att kalla det för mobbning. ”Men det är ju när någon, alltså en eller flera upprepar, alltså inte en gång utan flera gånger kränker någon annan” (Beatrice). Emma svarade så här:

”Det är inte något som händer bara någon gång, utan det är när det blir upprepande handlingar mot samma barn. Du är ful! kan ett barn säga en dag till något barn men javisst det är en kränkande behandling men har inte övergått till mobbning eftersom det inte skett vid flera tillfällen.” (Emma)

Utöver Beatrice och Emma så menar Harald och Anna även de att det måste ske vid upprepade tillfällen för att gå under benämningen mobbning. Carola å andra sidan ser det på ett lite annorlunda sätt än de övriga. Hon menar istället att mobbning sker mycket tidigare än

så, att det kan ske redan vid ett tillfälle. Det handlar istället om hur en person känner sig efter att ha blivit utsatt för en kränkning.

”Jag tycker gränsen går ganska tidigt tycker jag, när ett barn känner att någon sagt något elakt så är det mobbning redan där, inte att man får ett knytnävslag. Utan att de känner sig illa berörda över vad någon har sagt. Så redan där är de kränkta så att säga.” (Carola)

Felicia är den enda av informanterna som velat definiera mobbning som något som innehåller alla punkter, så som kränkningar i både verbal, fysisk samt psykisk form.

”Ja men det är all form av kränkande behandling som man kan utsättas för, tycker jag. Alltifrån, ja den fysiska med slag och glåpord och, ja, så. Och även den psykiska naturligtvis. Ja dit hör ju att man retas och man fryser ut och, ja det är ju mycket av det.” (Felicia)

Utanförskap och utfrysning är något som Gertrud, Johanna, Desirée, Felicia och Ida berör i sina definitioner. ” ... när man genom gester, grimaser, när någon pratar man ignorerar personen, man lyssnar inte på den, man vänder ryggen mot” (Desirée). ”Ja, när någon blir utanför och får inte vara med, ett utanförskap skulle jag säga [...] men här på förskolan skulle jag nog säga att mobbning är att inte få delta, att vara den som aldrig får vara med i leken” (Gertrud). Felicia tar även upp att det är viktigt att tänka på att det kanske inte alltid är *ett* barn som mobbar utan att det även kan ske i grupper mot ett enskilt barn.

” ... jag tycker den är lika definierad om vi säger att det är Kalle som är mobbaren också är det Stina också kanske det är Johanna och det är samma barn va. Att det är liksom att se upp med de här bitarna att det inte bara är en person som ska stå bakom det här, det tycker jag är jätte viktigt, [...] Att många gånger fokuserar vi ganska lätt på att det ska vara en. Men jag menar i en grupp och i en barngrupp eller vad det kan vara så kan det ju vara flera som går ihop sig. Och det behöver kanske inte vara en speciell ledare heller. Många gånger är det väl så.” (Felicia)

De som inte nämnt kränkningar i definitionen har istället tagit upp att det kan handla om att man är taskiga mot varandra eller retar en annan person. ”Mobbning för mig, ja men det är ju om någon är taskig mot någon annan, alltså dum med någon annan, slår någon, eller säger dumma saker, fryser ut någon” (Ida).

6.2.2 Vem som helst kan utsättas för mobbning

Alla utom en av intervjupersonerna svarade på frågan om vem som utsätts för mobbning. Den intervjuperson som inte svarade undvek frågan. Hon gav ett annat svar som istället innehöll förebyggande arbete, men hon sa även så här:

”Sen gör ju barn tokiga saker, det är inte mobbning för mig. Att som treåring få säga till någon, ’tycker du är dum!’ det ingår i livet, att man utgår från sitt eget ego, men att man utgår från barngruppens klimat är A o O.” (Gertrud)

Så det går inte att veta vad hennes åsikt om vem som utsätts för mobbning är.

Den övervägande delen av de intervjuade menade att vem som helst kan utsättas för mobbning. Men det var bara två av dessa personer, Emma och Johanna, som stod fast vid det

och inte gav någon form av vidare förklaring och orsak till varför man blir utsatt för mobbning. Emmas svar innehöll precis som Gertruds, hur man arbetar förebyggande mot mobbning, men avslutar frågan med att säga, ”Men nej jag tror inte det finns någon speciell grupp.” Johanna svarade kort och koncist att, ”Det kan vara vem som helst oberoende av kön, ålder eller religion.” De övriga, dvs. sju av de tio intervjuade berättade om vad de trodde kunde vara orsak till att någon utsätts för mobbning.

Vissa ansåg att problemet inte låg hos den som mobbas utan istället hos de barn som utsätter någon annan för mobbning.

”Jag tror att jag skulle vilja se inte egenskaperna hos den som blir mobbad, utan egenskaperna hos den som utför de här handlingarna, [...] Nä jag tror att bristerna sitter just främst hos mobbaren som har massor av svårigheter att brottas med” (Felicia).

Anna var också av uppfattningen att problemet ligger hos den som mobbar en annan. Hon säger som så att: ”Jag tror att vem som helst kan tyvärr blir utsatt för mobbning, jag skulle vilja säga att det är inge fel på den som blir mobbad utan de som mobbar.”

Det som man ändå kunde se som övervägande (i frågan om vem som utsätts för mobbning) hos intervjudeltagarna, var att de ansåg att om man skiljer sig från mängden på något sätt, så kan man löpa större risk för att utsättas för mobbning. Sen skiljer sig lite av exemplen på just *hur* man är om man inte är som alla andra. Några av personerna tog upp att barn som har vissa svårigheter med ”koder”, såsom ”lekkoder” och ”sociala koder”, kan löpa större risk för att utsättas för mobbning. Anna säger att, ”Men jag tror att kanske människor och barn som kanske är lite tystare, försiktigare, senare i talet eller inte kan lekkoderna kanske blir lite mer utfrysta eller inte välkomnade i lekarna ...”. Beatrice beskriver det så här:

”... men just kanske om man tänker barn, de barn som har svårt med sociala koder [...] barnen som har svårt att leka att det kan bli ett sådant sätt, jamen den är inte rolig att leka med så därför vill vi inte leka med den” (Beatrice)

Vad som vidare nämndes handlar om barnens personlighet, att den kan leda till att barnen utsätts för mobbning. Det kan t.ex. handla om att ett barn är blyg och inte vågar säga ifrån. ”Det kanske kan vara barn som kanske inte vågar säga emot, alltså är väldigt blyga, som kanske inte skulle våga säga till, eller säga ifrån” (Ida). ”Kanske någon som aldrig vågar säga ifrån. Oftast är det ju de som är tysta som inte vågar styra eller ställa krav i leken som hamnar undan” (Carola). Det kan också handla om att vara, som Carola nämner, tystlåten. Barn som är mer försiktiga än andra tas även det upp av några av informanterna.

Anna och Harald tar upp språket och att det kan handla om det. Att om barnen är sena i talet kan det vara en bidragande orsak till att någon inte välkomnas in i leken.

”Kommer man då upp i ja, fyraårsåldern så blir språket väldigt viktigt, man måste kunna kommunicera med varandra. Det kan vara en sak, att jag kanske har svårt och pratar otydligt, då blir jag mindre intressant och då väljer man inte att vara med mig.” (Harald)

Den av intervjupersonerna som skiljer sig från de övriga i svaren om vem som blir utsatt för mobbning är Desirée. Hon pekar på de barn som kan upplevas som väldigt stökiga och som tar för mycket plats, som en grupp som löper större risk. Vidare nämner hon att hos de små barnen kan det vara de som är väldigt utåtagerande som de andra barnen oftast vänder sig ifrån. Men hon menar på att det är lättare med de små barnen, för de kan man oftast hjälpa att komma in i barngruppen.

”Tycker framförallt att det är de barnen som kan upplevas som lite stökiga, som kanske tar för mycket plats. [...] När det är riktigt små barn då kan det vara de som är väldigt utåtagerande, att de andra drar sig undan. [...] Det är lite lättare med de små människorna, det barnet kan man ju hjälpa oftast om de nu har lite svårt att ta plats i gruppen och så.” (Desirée)

6.2.3 Mobbning förekommer

Anna, Beatrice och Harald anser att mobbning förekommer i förskolan bland de äldre barnen. Harald anser redan att det börjar vid treårsåldern medan Anna säger:

”... jag kan tänka mig att mobbning kan förekomma bland de äldre barnen. [...] man ser det mer och mer hur de börjar som förstå saker på andra sätt, de ser att folk ser annorlunda ut, barn ser annorlunda ut, kanske har andra kläder än vad en annan har, kanske lite sånt där...” (Anna)

Anna är även lite tveksam till om hon vill kalla det för mobbning eller att barnen retas.

”... de äldre femåringar som ska börja förskoleklass där kan det ju säkert förekomma. [...] hur de agerar tillsammans i grupp på annat sätt, hur de leker tillsammans, det kan handla om att de fryser ut kompisar och säger att de inte får vara med, är det en och samma person hela tiden som de säger inte får vara med eller trackar ner lite extra mycket på, det är ju absolut mobbning men att man kanske inte sätter de orden i mun när man pratar med barnen om det.” (Anna)

Beatrice är av samma åsikt som Anna, att de äldre barnen är mer medvetna om sina handlingar ”... alltså just äldre barn de tror jag medvetet kan stöta ut, alltså någon kompis, det märker man ju, man kan ju se grupperingar. De sluter ut varandra, de får inte vara med, är inge roliga att leka med.” Båda parterna menar samma sak, att de mindre barnen kan retas, men att det ingår i deras utveckling att lära känna varandra och är inte någon mobbning eftersom barnen inte förstår sina handlingar. Samtliga av dessa personer anser att barn mellan tre- och femårsåldern blir mer medvetna om deras handlingar och kan lättare se om någon är annorlunda och medvetet ta avstånd från det andra barnet, vilket i sin tur kan leda till att det förekommer mobbning i förskolan.

Desirée å andra sidan anser redan att det börjar vid en tidig ålder på förskolan.

”... Det kan förekomma ganska tidigt, för man kan se barn som är väldigt små, på småbarnsavdelning till exempel en ett och ett halv- två-åring. Barn som är väldigt utåtagerande, barn som har svårt att dela med sig, [...] om en sådan kommer fram och vill hålla någon i handen när man ska gå på promenad, då drar det andra barnet som är mer accepterat av gruppen åt sig handen, vänder ryggen till, det är ganska tydligt...” (Desirée)

Hon fortsätter med att säga att den verbala mobbningen är mindre förekommande då språket inte är helt utvecklat än, men att de kan ske. Johanna säger kort att retningar, utfrysningar och utestängningar förekommer i förskolan.

Carola och Emma anser att mobbning på förskola och skola inte riktigt kan jämföras, då elever på skolan är väl medvetna om sina handlingar medans barnen på förskolan är för små för att förstå sina handlingar, men att mobbning förekommer, Emma säger:

”... jag skulle inte vilja säga på samma sätt som i skolan, visst att de blir utstuderade så också och kan ju förstå och att det också kan blir en som blir väldigt utsatt. Men under den tiden jag har arbetat eftersom jag måste ju tala utifrån det, så har jag vart med om ett fall, så naturligtvis allt det här sker alltså, diskriminering, trakassering och kränkande behandling.” (Anna)

”Alltså mobbning i skola och mobbning i förskolan är två helt olika, alltså de (skolelever) har en helt annan förståelse för sina handlingar, i skolan är det mer, känner jag, en mer medveten och genomtänkt mobbning. I förskolan är det kanske inte en lika mer genomtänkt kan jag väl tycka. Klart att de kan säga elaka saker till varandra, och knuffa och stänga ut varandra men det är inte lika.” (Anna)

Enligt Carola så är mobbning lättare att upptäcka i förskolan än i skolan då pedagoger alltid är närvarande.

”... Fördelen i förskolan är ju att det är mer personal som är med barnen hela, hela tiden. Dom är ju inte ensamma på rasten eller någonstans, utan vi är där hela tiden och kan lättare upptäcka det och kan ganska fort se om någon inte får vara med i leken, eller är ledsen, man ser på kroppsspråket på en gång om det är något som händer, de kan inte dölja det heller som ett äldre barn kan göra.” (Carola)

Ida tycker inte att det skulle kunna förekomma mobbning i förskolan just av den anledningen att det är för små för att medvetet kunna mobba någon annan.

”Med barn tror jag mer att det kan vara att de blir sura på varandra eller någonting så. Så jag kan inte tycka, så jag tycker inte att det ska kunna förekomma på en förskola, men det finns säkert.” (Ida)

Ida kan jämföras med Carola, Emma och Felicia som även de antyder på att barn på förskolan är för små för att medvetet förstå sina handlingar kring mobbning och kränkande behandling. Men att de å andra sidan säger att mobbning *är* något som förekommer i förskolan.

Felicia menar att man måste vara vaksam på att det förekommer mobbning på förskolan. Eftersom man förut pratade om att det inte förekom just av den anledningen att den inte var systematiskt, samt att barnen inte var medvetna om sina handlingar. Barnen har inte samma tankar kring sina handlingar som elever i skolan vilket även Carola och Emma antytt. Barnen är inte medvetna om vad de gör och varför det gör på ett visst sätt, vilket gör att man måste jobba på att få barnen att förstå konsekvenserna av sina handlingar.

”... Jag tror vi har ett oerhört jobb att lägga ner på att vara vaken för de här sakerna och se med alla ögon vi kan och jobba för det. [...] Men det är viktigt att vi pratar om de här sakerna för det är härifrån jag tror barnen får i sig det här empatitänkandet, och

att man inte gör så här och ser man att någon annan gör så, så säger man ifrån.”
(Felicia)

Felicia menar att man som pedagog måste vara vaksam för barnen signaler som kan visa på antingen mobbning eller kränkande behandling, och visa att detta inte är ”ett OK beteende.”

De flesta av informanterna ansåg att mobbning förekommer i förskolan, de andra var mer osäkra och tyckte att barnen är för små för att förstå sina handlingar och medvetet förstå att det är mobbning det handlar om, men att det säkerligen finns fall där det förekommer.

6.2.4 Närvarande personal

När vi ställde frågan ”hur arbetar ni aktivt mot mobbning?” så har det framkommit många konkreta saker hur de gör i sitt dagliga arbete med att förhindra mobbning. Allt från att hjälpa barn som stängs ute, in i barngruppen, till att ta det man ser på allvar och inte strunta i om kränkande behandling förekommer.

Men det som de flesta av de intervjuade nämnde, i svaret på denna fråga, var att de hade en likabehandlingsplan på förskolan som de följde. Vissa tog upp att det innebar att man arbetade med att behandla alla lika, inget barn ska kränkas och att barn är olika men har lika värde. Vad som också framkommit som centralt för de flesta av informanterna var att vara närvarande i barnens värld. Emma sa:

”Vi jobbar ju mycket med att vi är med barnen där de är, att vi är bland barnen. Vi delar upp dem mycket i grupper så har man bra koll och är med där de är för att se vad som pågår. Det är något vi jobbar med tillsammans med alla barn varje dag, hela dagen.” (Emma)

Vissa av de intervjuade sa det rakt ut såsom, ” Allt handlar om att ha närvarande vuxna, hela, hela tiden. Absolut det viktigaste” (Gertrud). Medan hos vissa ser man det överlag i deras svar runt denna fråga. Desirée svarade att, ” ... man försöker aktivt, när man ser barn som faller utanför, och hitta lösningar.” Detta innebär att man måste vara närvarande i barnens värld för att kunna upptäcka om något barn faller utanför gruppen och att då kunna hjälpa barnet att komma tillrätta med problemet. De två centrala delarna som framkommit av svaren, runt hur man arbetar förebyggande mot mobbning i förskolan, är alltså att arbeta efter en likabehandlingsplan och att ha närvarande personal. Att pedagoger pratar med barnen när det händer något, om vad som är rätt och fel, samt att låta barnen vara med och komma fram till lösningar om något uppstår nämndes även som förebyggande arbete mot mobbning. ”... sen så tycker jag ju att det pratas om det så fort det hänt någonting, så pratar man ju med barnen om det, så det pågår ju ständigt hela tiden” (Beatrice).

Att prata om känslor på olika sätt togs även det upp som bra metod för att förebygga att mobbning uppstår. Emma sa, ” ... Vi jobbar nu med något som vi kallar för känsloboken [...] ta upp alla känslor som glad, arg, ledsen som alla fick prata om. Berätta när du blev ledsen, hur tycker du att en kompis ska vara mot dig?” Desirée svarade att, ”... man kan läsa böcker som, ja där någon inte får vara med och blir ledsen. [...] det finns många böcker om barn som har lite utanförskap.” Felicia talade om empatikänslan hos barnen. ”Det är ju det man vill bygga upp hos barnen just den här empatikänslan ...”. Att jobba med empatikänslan har att

göra med att få barnen att förstå andras känslor. Att få en förståelse för att någon blir ledsen om man puttar en annan. Så dessa tre citat från intervjuerna hänger samman och säger samma sak, fast på olika sätt.

Fyra av intervjupersonerna tog upp om de vuxnas roll och inblandning i ämnet förebyggande arbete mot mobbning. Vi som vuxna har också ett ansvar när det kommer till barn och hur barn uppför sig mot varandra. ”Barnen gör inte som du säger, de gör som du gör, det ligger mycket i det” (Felicia). Beatrice svarade att, ”... det gäller ju vuxna också [...] det är ju inte bara barn, utan det kan ju även vara vuxna och barn. Särskilt i förskolan, det är ju så svårt att veta var går gränsen för kränkande behandling.” Vuxna måste tänka på hur de är mot barnen, att inte de kränker ett barn. Felicia och Desirée nämner att det är viktigt att man är medveten om hur de vuxna uppträder mot varandra, hur man talar till sina kollegor, att man inte skrattar åt varandra eller ger gliringar som en annan person kanske uppfattar som en kränkning. ”För barn kanske inte riktigt förstår innebörden i orden men de känner spänningar i luften, då gäller det att man försöker ha ’raka puckar’ ”(Desirée). Vidare togs även föräldrars roll upp. Att de ska känna förtroende för personalen så att de känner trygghet inför att komma och prata med personalen om de misstänker något. Felicia menar att barn kan till sina föräldrar ge uttryck för känslor som inte personalen sett eller som barnen inte visar på förskolan. Därför är det viktigt att pedagogerna är lyhörda för vad föräldrarna har att säga och uppfattningar som de ger uttryck för.

Två intervjupersoner tog upp en modell för förebyggande arbete som de arbetar efter. Den modellen kallas för ”husmodellen” och innebär att man går igenom alla utrymmen på förskolan och ser om det är en trygg plats för barnen att vara på. En intervjuperson talade om att barnen på förskolan skulle få gå en trygghetsvandring där de får visa hur de känner inför olika utrymmen på förskolan. De får visa hur de trivs i de olika delarna på förskolan. Harald förklarade hur de gjort med en tidigare barngrupp.

”... så går vi igenom hela avdelningen man är på, plus ute, och så har barnen tre färger, grön, gul och röd och då är frågan alltså hur trivs jag här? Grönt är här vill jag vara, här trivs jag. Rött är här vill jag inte vara och gul är ja, lika mycket av båda.”
(Harald)

6.3 Resultatanalys

Vi skrev i inledningen till resultatet, hur många år som informanterna arbetat inom förskolan, var av intresse för vårt arbete. Vi ville se om man kunde se någon skillnad i svaren mellan de som arbetat länge inom förskolan och de som arbetat en kortare tid. Sex av informanterna hade arbetat mellan 1,5 år och 16 år i förskolan. Fyra hade arbetat mellan 28 år upp till 35 år. Vi såg ingen nämnvärd skillnad mellan informanterna, det var en väldig spridning i svaren oavsett hur länge de arbetat. Beatrice som arbetat ett och ett halvt år inom förskolan, sa ungefär samma sak som Harald (arbetat 28 år inom förskolan) i definitionen av mobbning. De ansåg som flera av informanterna att kränkande behandling ska ske vid upprepade tillfällen för att kallas för mobbning. Hur länge man arbetat inom förskolan hade ingen betydelse för hur informanterna såg på begreppet mobbning. Informanten som var utbildad lärare, men som bara arbetat inom förskolan, skiljde sig inte heller hon från de övriga.

När vi gått in i analysen så har vi använt oss av den sociokulturella teorin för att försöka förstå och tolka det som informanterna sagt. Språket är en viktig del i den denna teori och det är det som vi lagt fokus vid. Vad är det egentligen de intervjuade säger? Vi har fått diskutera fram och tillbaka mellan varandra för att försöka förstå valda delar på samma sätt. Enligt Imsen (2006) så använder vi inte bara språket till att tala utan vi använder även språket till att tänka. Vid vissa tillfällen så lyssnade vi på svaret som informanten gett, tänkte till, och tolkade uttalandena från de intervjuade, men på helt olika sätt. Men med hjälp av språk och kommunikation mellan oss så kom vi tillslut fram till vad vi trodde intervjupersonerna menade. Det kanske inte alla gånger var det som de intervjuade tänkt, men vi kan bara lyssna till deras ord, ta in det som sagts och göra det till vår tolkning.

6.3.1 Kränkt vid upprepade tillfällen

Pedagogernas svar stämmer i mycket med vad litteraturen säger. Skolverket (2011b), Olweus (1991), Höistad (2001), Monks och Smith (2006), Frånberg (2011) och Herlin och Munthe (2011) håller alla med om att det sker vid upprepade tillfällen för att kunna klassas som mobbning. Beatrice, Emma, Harald och Anna är av samma uppfattning. Carola var den enda som nämnde att det kunde ske vid ett tillfälle. Litteraturen visar även generellt på att det finns tre olika grupper för mobbning eller kränkningar, författarna hade olika benämning på dem, men över lag betyder de samma sak. Olweus (1991) nämner den första som är den verbala mobbningen som sker genom hot, hån, eller ord som den andra personen kan uppfatta som obehagliga, vilket Emma och Carola berörde i sina definitioner. Höistad (2005) skriver om den andra, den tysta mobbning, den kan utmärka sig i att himla med ögonen, kasta menande blickar på någon, göra miner, sucka, tystna, vända ryggen till, inte svara på tilltal samt att behandla någon som luft. Inom denna benämning hamna Desirée, Gertrud samt Johanna som alla vill peka på att utanförskap och utfrysning är mobbning. Herlin och Munthe (2011) visar på den tredje och som är den fysiska mobbningen, som oftast är slag, sparkar och stöld av egendom. Här hittar vi igen Felicia och Ida. Men de nämner också de övriga två typerna av mobbning. Felicia säger att det är all form av kränkande behandling. Den fysiska med slag och glåpord samt den psykiska, att man blir retad och utfrysad. Under Felicias beskrivning av den fysiska och psykiska mobbningen hittar vi igen Olweus (1991) verbala mobbning. Ida säger att mobbning är att säga dumma saker (Olweus verbala mobbning), slå någon (Herlin och Munthes fysiska mobbning) eller frysa ut någon (Höistads den tysta mobbningen).

Att utgå från individens känslor som Carola tog upp nämner även Öhman (2008) och Herlin och Munthe (2011) som en viktig aspekt att tänka på vid definitionen av vad mobbning är och vad mobbning innehåller. Öhman (2008) menar att det är individuellt vad som kännetecknas som en mobbning, det huvudsakliga är att alltid gå efter individens egen upplevelse.

6.3.2 Vem som helst kan utsättas för mobbning

Av de tio intervjuerna så var övervägande delen av den uppfattningen att vem som helst kan utsättas för mobbning. Även om de flesta av dessa ändå gav en bild av vem de tror kan löpa större risk för att bli offer för mobbning. Lagerman och Stenberg (2003) är även de av den uppfattningen. De skriver att vem som helst kan egentligen utsättas för mobbning men nämner ändå en grupp som löper större risk för att bli utsatt. Larsson (2000) lägger

överhuvudtaget inte problemet hos den som utsätts för mobbning. Hon menar istället att problemet ligger hos den som utför mobbningen. Det var två av intervjupersonerna, Anna och Felicia, som var av den uppfattningen. Felicia ansåg att det är den som utsätter någon för mobbning som har svårigheter själva som de brottas med. Ett barn som har problem eller inte mår så bra, låter alltså sin frustration gå ut över andra.

För Larsson (2000) så handlar mobbning om makt och att den som mobbar en annan person gör det för att kompensera sin maktlöshet och obetydlighet. Gertrud var den enda av intervjupersonerna som egentligen inte svarade på denna fråga vilket gör det svårt att placera in henne. Men hon säger att när större barn leker med små barn så är det oftast de större barnen som bestämmer över de mindre, och att detta är bra. Det kan dras paralleller mellan att bestämma över någon och ha makt över någon. Att hela tiden bestämma över en annan person i leken kan likställas med att ha makten över vad som ska ske i leken.

De flesta intervjupersoner nämner två eller flera bidragande orsaker till varför mobbning kan uppstå, vilket även Olweus (1999), Thors red. (2007) och Höistad (1994) vill visa på. De menar att det är många olika faktorer som samspelar för att mobbning ska uppstå. Det är alltså oftast inte bara en orsak, t.ex. att ett barn är lite försiktig, som gör att någon blir mobbad, utan det återfinns oftast flera drag hos en person. Informanterna nämnde aldrig att man oftast hittar flera utmärkande drag hos en person som utsätts, men de nämner flera orsaker som de tror kan leda till att någon blir mobbad.

Man kan återfinna en del av det som intervjupersonerna nämnde, som möjliga orsaker till varför någon utsätts för mobbning, i litteraturen. Olweus (1999) nämner ett passivt mobboffer och vad som kan känneteckna en sådan person. De är oftast stillsamma, försiktiga, känsliga och har dåligt självförtroende. Lagerman och Stenberg (2003) visar på att det är den blyge och tillbakadragna som har svårt att sätta gränser som kan vara en riskgrupp för mobbning. En annan författare som också nämner den ängsliga, försiktiga och känsliga barnen med dåligt självförtroende är Höistad (1994). Hos Anna hittar vi igen det försiktiga och tysta barnet. Ida nämner även hon det tysta barnet som inte vågar säga ifrån, och Carola tror att det kan handla om barn som är för snälla, inte vågar säga ifrån och som är blyga. Dessa tre intervjupersoner säger ungefär samma sak som författarna ovan, fast på ett lite annorlunda sätt. Den försiktige är precis det författarna identifierar som ett utmärkande drag. Men de övriga hänger ändå samman. Att vara försiktig och känslig med dålig självförtroende gör att man kanske inte har lika lätt att säga ifrån när det är något som inte känns rätt. Så att inte våga säga ifrån innefattar egentligen alla dessa drag som författarna tagit upp.

Öhman (2008) är den enda av författarna som nämner något om *lekkoder*, att det kan vara barn som inte förstår, eller kan, lekkoderna som löper risk för att utsättas för mobbning. Anna och Beatrice pekade på just detta med lekkoder, även sociala koder, att man inte förstår vad som förväntas av en i leken eller i det sociala samspelet på förskolan. De gör att dessa barn kan komma att stängas ute från den fria leken när de inte gör det som förväntas av dem. De övriga barnen vet inte hur de ska bemöta dessa barn.

Desirée skiljde sig från mängden genom att nämna de barn som är stökiga och som tar för mycket plats, eller de barn som är väldigt utåtagerande som en grupp som löper stor risk att

uteslutas från den övriga gruppen. Denna person skiljer sig också från de övriga när det kommer till i vilken ålder barnen börjar utsätta varandra för kränkande behandling. Hon anser att det startar redan när barnen är riktigt små, i småbarnsgrupp, alltså från ett och ett halvt år och uppåt. Det utåtagerande barnet kan kopplas till Olweus (1999), ”det provocerande mobboffret”.

6.3.3 Mobbning förekommer

Informanterna anser att det förekommer mobbning i förskolan men har delade meningar om i vilken ålder det kan tänkas börja. Det finns inte mycket forskning och studier om mobbning förekommer i förskolan eller inte. Men Vlachou et al. (2011) menar att barn i förskolan är kapabla att utföra mobbning i olika former. Författaren nämner dock inte från vilken åldersgrupp det kan tänkas förekomma. Nordhagen et al. (2005) vill visa på att mobbning sker främst mellan pojkar i ålder två till sex år men nämner aldrig flickorna. Inga av informanterna nämnde något om kön på de som mobbar, att det ena skulle vara vanligare än andra. Monks och Smith (2006) menar att förskolebarn i fyra års ålder som har ett aggressivt beteende mot ett annat barn kan ses som mobbning.

Desirée ansåg att barn i ett och ett halvt till två års ålder kan utsätta varandra för uteslutning. Andra menade att det kan förekomma på förskolan men att det är de äldre barnen, tre till fem år, anledningen var att barnen är då mer medvetna om sina handlingar. Vissa ansåg att det nog förekommer, men att barnen på förskolan är för små för att förstå sina handlingar. Ingen av informanterna nämnde i definitionen av mobbning att den kan vara både medveten eller omedveten. Dock framgår det under denna rubrik att de är av den uppfattningen. Vissa ansåg som sagt att de äldre barnen kan utsätta varandra för mobbning därför att de är medvetna om sina handlingar (medveten mobbning). Dessa informanter ansåg att de yngre kan retas men att det inte är mobbning p.g.a. att det inte finns en medveten tanke bakom beteendet. Det ingår i barns utveckling när de lär känna varandra. Andra informanter ansåg att alla barn på förskolan är för små för att medvetet mobba en annan, men att mobbning förekommer (omedveten mobbning). Alltså så anser vissa av informanterna att det inte är mobbning om den inte sker medvetet, medans andra är av uppfattningen att mobbning kan ske omedvetet på förskolan.

Gertrud var lite problematisk att tyda. Från början verkade det som om informanten var av uppfattningen att mobbning inte förekom i förskolan. Men vid vidare granskning framkom det att hon var av den uppfattningen att mobbning förekommer på förskolan. Så alla de intervjuade ansåg att mobbning förekommer på förskolan, även om vissa ställde sig lite tvekan till det.

6.3.4 Närvarande personal

De framkom två centrala delar i svaren från de intervjuade när de beskrev hur de arbetar aktivt mot mobbning. Det första var att ha närvarande personal, att pedagogerna är med i barnens värld. Öhman (2008) skriver om hur viktigt det är att ha närvarande pedagoger för att kunna minska kränkande behandling. Hon menar att de vuxna agera som en bra förebild för barnen då de ser upp till pedagogerna, precis som några av informanterna ville lägga tyngden på vid deras beskrivning av förebyggande arbete mot mobbning. De intervjuade nämnde att

det är viktigt hur de vuxna agerar mot varandra samt hur pedagogen agerar gentemot barnen. Öhman (2008) menar även att små barn söker efter pedagogernas ”tillstånd” vid olika samspel med andra barn för att få ett godkännande att detta är ett ”OK beteende”.

Det andra som framkom som centralt under intervjuerna var arbetet med likabehandlingsplan. Friends (2012) skriver att alla förskolor ska ha en likabehandlingsplan för att främja likabehandling. Några av de intervjuade nämnde inte någon likabehandlingsplan, men enligt Friends (2012) så ska de ha det för att kunna jobba förebyggande mot mobbning.

7 Diskussion

Diskussionen har vi valt att dela in i fyra avsnitt. Ett avsnitt för varje frågeställning vi ställt oss. Vi kommer i de fyra olika delarna att försöka svara på frågeställningarna, jämföra litteratur med informanternas svar, samt att lägga in våra egna tankar och funderingar kring frågan.

7.1 Hur definiera pedagogerna mobbning?

Pedagogernas svar på vad deras definition av mobbning var övergripande lika för alla. Att mobbning är något som sker vid flera tillfällen och att barnet blir kränkt både verbalt, fysiskt eller psykiskt. Det var dock en av informanterna som var av en annan mening, att mobbning inte behöver ske vid upprepade tillfällen utan att det räcker endast med ett tillfälle för att det ska klassas som mobbning, allt handlar om hur individen upplever situationen.

Vi anser att barnets upplevelse kring situationen är en väldigt viktig aspekt att ta tillvara på, speciellt inom arbetet i förskolan. Det vi som pedagoger kanske ser som en bagatell, kan för barnet som blivit utsatt upplevas som en kränkning. Ungefär som en av informanterna menar, att barn kan säga till varandra att ”du är dum!” och att det hör till vardagen och att det inte är en kränkning. Kanske det inte är en kränkning i alla lägen, men då ska båda parterna vara jämlika anser vi. Monks och Smith (2006) och Larsson (2002) poängterar att, finns det en obalans i styrkeförhållandet mellan barn, kan den med lägre status känna sig kränkt. Därför håller vi med om vad Öhman (2008) antyder på, att utgå från barnens egen upplevelse som även en av informanterna antyder på.

7.2 Varför utsätts vissa barn för mobbning?

Det går inte att få ett kort svar på frågan, som alla informanter håller med om. Men det som resultatet tyder på är att pedagogerna anser att vem som helst kan utsättas för mobbning. Det var de flesta informanternas första spontana svar på frågan om vem som utsätts. När vi sedan benade vidare i frågan så var det bara två pedagoger som inte gav något ytterligare svar, eller ett försök, till att se specifika grupper av barn som kan löpa större risk för att utsättas för mobbning.

När vi gick djupare in i frågan så hade pedagogerna många tankar kring vilka barn som kan tänkas utsättas och det handlade om att man skiljer sig från mängden på något sätt.

Informanterna nämnde det blyga barnet, det tystlåtna och försiktiga barnet, och de som kanske har svårt att säga ifrån. Vidare togs det upp från två håll att barn som är sena i sitt tal kan löpa större risk för att bli utsatta för mobbning. En av informanterna nämnde också en grupp barn som kan vara väldigt utåtagerande som en riskgrupp.

Sen var det två stycken som inte ansåg att man skulle titta på orsakerna till mobbning hos den som mobbas. De ansåg att man istället måste vända sig till den som utför mobbningen.

När man jämför pedagogernas svar på frågan och ställer det mot litteraturen så kan man hitta igen i stort sett allt det som informanterna säger, i litteraturen. Alla författare har sin egen infallsvinkel och sitt eget sätt att beskriva vem det är som löper större risk för att utsättas för mobbning. Medan informanterna berör olika delar av författarnas ställningstaganden. Som exempelvis Desirée nämner, det utåtagerande barnet som oftast kan anses som väldigt stökigt. Där är hon inne på den kategori av barn som Olweus (1999) kallar det provocerande mobboffret. Hon nämner dock inte det passiva eller undergivna mobboffret som är Olweus (1999) andra kategori. Så här ser det ut med resten av informanterna också, man hittar igen deras funderingar i litteraturen på olika ställen.

Ska man göra det kortare, det som pedagogerna överlag svarade på frågan, så lyder det så här: Vem som helst kan utsättas för mobbning. Men det kan finnas egenskaper hos ett barn som kan leda till att de utsätts för mobbning.

Vi anser att vem som helst kan utsättas för mobbning i högre åldrar, fyra till fem årsåldern och uppåt, men att vissa barn kan vara lättare att utsätta för mobbning än andra, alltså att det finns vissa riskgrupper. Vi är övertygade om att i de flesta fall när det har att göra med mindre barn, är det något hos barnet som skiljer sig från de övriga. Vilket gör att barnet blir eller kan bli utstött av den övriga gruppen. Vi håller väl med till viss del det som Larsson (2000) och Thors red. (2007) säger att människan har ett behov av att förklara varför något sker, i det här fallet då mobbing. Det är därför människor många gånger lägger felet hos den som mobbas, att det är något avvikande hos en person som gör att de utsätts för mobbning. Vi håller med om det, och man ska självklart aldrig skylla mobbning på den som mobbas och inte heller på den som mobbar. Men vi menar på att om man kan skönja grupper av barn som löper risk för att utsättas så är det mycket lättare att förebygga mobbning. Om det är som Öhman (2008) säger att barn som inte kan t.ex. lekkoderna som löper större risk för att utsättas, då har man ju större chans att hjälpa detta barn genom att visa hur man leker och vad som förväntas av barnet, innan barnet känner sig kränkt om det blir utestängt från de övriga barnens lekar. Men samtidigt så kan det också finnas en risk med att tro sig veta riskgrupper. Det kan gå åt andra hållet också. Att man blir överbeskyddande över barnet som kanske är tystlåten, och det blir istället en "själv uppfyllande profetia", att de andra barnen ser att de vuxna behandlar detta barn på ett annorlunda sätt och då ger sig på det barnet av den anledningen.

För Larsson (2000) handlar mobbning istället om makt och att den som mobbar gör det för att kompensera sin känsla av maktlöshet och obetydlighet. Om det skulle vara så att mobbning handlar om makt så måste man titta på det som informanten Gertrud säger. Hon menar att äldre barn många gånger bestämmer över de mindre i leken och att detta är bra. Men är det så att ett barn har en känsla av maktlöshet och obetydlighet, så kan det vara fel att titta på

barnens lekar och säga att det är bra att de stora bestämmer över de små vid alla tillfällen. Absolut är det så att de stora bestämmer och de små finner sig i det och det är säkert sunt i många lägen. Men vi tror att man ändå måste vara uppmärksam på det, om mobbning handlar om att utöva makt, att man hela tiden håller koll och ser tecken på om barn far illa av att aldrig få bestämma.

7.3 Förekommer mobbning mellan barn i förskolan?

Att mobbning skulle förekomma i förskolan var pedagogerna ense om. Majoriteten var överens om att det skedde med de äldre barnen mellan tre till femårsåldern, eftersom barnen börjar bli mer medvetna om både sig och andra. Mobbningen i förskolan kan kännetecknas i utfrysning, säga att man inte får vara med och leka, man trackar ner på någon lite extra mycket samt att vända ryggen till. Endast en av pedagogerna ansåg att det redan börjar bland småbarnen. Bland svaren var det en del som sa att retningar och bråk är något som tillhör vardagen samt att barnen bråkar och testar varandra, det är en del av deras utveckling, och att man inte riktigt kan kalla det mobbning eftersom barnen är för små för att förstå sina handlingar. Men hur vet man att det inte är så att de ena barnet känner sig kränkt och utstött? Här återkommer vi till vad Öhman(2008) poängterar om att man alltid ska utgå från barnens upplevelse. Öhman (2008) samt Monks och Smith (2006) skriver även att mobbning kan ske omedvetet, vilket även vi anser. Ser man från det hållet så faller argumentet att barnen är för små för att förstå sina egna handlingar och därför kan det inte kallas mobbning om barn kränker varandra.

Vi anser, utifrån egna erfarenheter och litteratur vi har gått igenom, att mobbning förekommer i förskolan och att det börjar redan vid ett och ett halvt år. Men vi anser att barnen då inte är medvetna om, eller förstår sina handlingar. Det handlar istället om att något barn har ett avvikande beteende som kan kännas främmande för övriga barn. Detta kan i sin tur leda till utfrysning, eller att de vänder ryggen till, inte vill hålla handen etc. Barnen väljer helt enkelt inte att visa avstånd av ren illvilja utan det sker omedvetet. De barn som råkat ut för dessa handlingar kan känna sig kränkt och ledsen, därför anser vi att som pedagog är det viktigt att visa barnen att vi är alla olika men att det är okej att vara det.

7.4 Aktivt arbete mot mobbning i förskolan

I frågan hur de arbetar aktivt mot mobbning på förskolan så framkom det av informanternas svar två centrala delar. Det första var att de hade en likabehandlingsplan som de arbetar efter. Den säger att ett barn aldrig får kränkas och att alla barn är olika men har samma värde. Det andra som framhölls som viktigt var att ha närvarande pedagoger i arbetet med barnen för att förebygga att mobbning uppstår.

Likabehandlingsplan ska finnas i arbetet för att förebygga kränkande behandling enligt Friends (2012). De flesta av informanterna nämnde sin likabehandlingsplan men ett fåtal nämnde den inte. Vad det beror på kan vi inte veta, det går bara att spekulera i om de bara glömde att nämna den eller om de helt enkelt inte var medvetna om att de hade en likabehandlingsplan. Vi anser att det är alla pedagogers skyldighet att vara väl insatt i den likabehandlingsplan som finns på respektive förskola.

Litteraturen anser även den att det är viktigt att ha närvarande personal för att kunna minska kränkande behandling. Vi är också av den uppfattningen att det är det allra viktigast i arbetet med att stoppa, minska samt förebygga mobbning. Utan närvarande pedagoger som har förmåga att se barnen i deras värld så är det svårt att upptäcka mobbning. Vi måste vara där för att kunna se när ett barn känner sig kränkt, men även för att bygga upp barns självförtroende. Att ha ett gott självförtroende skapar trygga barn, vilket gör att det är svårt för andra att trycka ned en annan person. Öhman (2008) nämner också, att bygga upp gott självförtroende hos barn, som ett förebyggande arbete mot mobbning. Men hon vänder på det hela och menar på att barn med gott självförtroende inte har ett behov av att trycka ned någon annan. Vi håller inte med om det. Vi tror att det inte spelar någon roll om ett barn har bra självförtroende för om de mobbar eller inte. Vi är av den uppfattningen att små barn utsätter andra för kränkande behandling när det är något barn som avviker från mängden (se ovan, vem utsätts), och då spelar det ingen roll om alla de andra barnen har bra självförtroende. Men om alla barn skulle ha lika gott självförtroende, även de som avviker, ja då anser vi att mobbning har svårt att få fotfäste. Vi anser att barn vänder sig från det som känns annorlunda, som de inte vet hur de ska hantera. Har då dessa barn dåligt självförtroende då blir det lättare att utsätta dessa barn.

Vad som också togs upp av några av informanterna var de vuxnas roll, hur viktigt det är att vi är medvetna om hur vi samspelar med barnen, men även hur pedagogerna talar till varandra. Öhman (2008) nämner även hon pedagogernas roll. Hon menar på att pedagoger är viktiga förebilder för barnen och att de ser upp till pedagogerna. Vi anser att som förskollärare har man en skyldighet att föra över goda värderingar till barnen. Hur man talar till andra människor, hur man är om man t.ex. är ”en bra kompis”. Vi anser att om pedagoger inte skulle bry sig om barnen, och i stort sett lämna dem ”vind för våg”, så skulle mobbning kunna växa fram. Är det aldrig någon som visar barnen vad som är rätt och fel så frodas nog mobbing och kränkande behandling. Men även fast vi människor har fått med oss från barnsben att man inte ska vara ”dum” mot en annan, så förekommer mobbning även i de vuxnas värld. Men skulle vi inte sätta stopp för det i tidiga år, och visa barnen vad man får och inte får göra mot en annan människa, så skulle det garanterat förekomma i mycket större utsträckning i vuxenvärlden. Så pedagogernas roll är av allra störst betydelse för arbetet mot mobbning.

8 Metoddiskussion

När vi startade vårt arbete och började samla in empiri hade vi till en början svårt att begränsa oss, mobbning är ett så pass stort ämne. Vad skulle vi inrikta oss på? Att skriva ett välfungerande syfte och frågeställningarna var till en börjar problematiskt men med hjälp av handledare och diskussioner oss emellan kom vi tillslut fram till det som arbetet handlar om idag, och kunde därefter göra ett urval av litteratur och artiklar vi hittat. Att välja kvalitativa intervjuer som metod känns såhär i slutet av studien som ett bra val. Från början tänkte vi ta till enkäter som metod, men risken hade varit att vi inte fått så ingående svar som vi nu fått. Dalen (2007) menar att med kvalitativa intervjuer får man en större inblick i den intervjuades egna erfarenheter, tankar och känslor.

När det kom till vårt urval blev det tillslut ett slumpmässigt urval som vi förklarar tidigare. Tanken var från början att ha förskolor från olika områden. Men tidsbrist gjorde att det inte gick att genomföra. Hade vi gjort om arbetet idag skulle vi vänt oss till förskolor i ett mycket tidigare skede av arbetet. Nu blev tidsbristen och brist på engagemang från chefer ett problem för oss och vi fick ta de förskolor som tackade ja.

När det kom till att välja intervjufrågor blev vårt val att endast ha fyra intervjufrågor lyckat, vi kände att det var ett lagom antal frågor samt att vi belyste och fick svar på det vi ville få reda på. Följdfrågorna som vi hade skrivit upp användes också, men inte alla gånger, det berodde helt enkelt på vad pedagogerna svarade. Oftast var det inga problem att få informanterna att samtala, men med vissa hade vi lite svårigheter att få något längre svar från, då hjälpte följdfrågorna oss så vi kunde fortsätta samtalet och utveckla frågan.

En sak som vi upplevde som en svårighet under de intervjuerna var att försöka att inte låta situationen som intervjuerna ägde rum i att påverka vår tolkning. D.v.s. vid intervjutillfällena var det ett fåtal av informanterna som vi kände var stressade, vilket gjorde att vi vid analysen av svaren kände en viss irritation. Detta kunde komma att påverka resultatet om vi inte varit medvetna om det. Men samtidigt under sammanställningen av dessa intervjuer kände vi irritation över mycket av det som dessa personer sa, även fast deras svar inte skiljde sig nämnvärt från de övriga informanterna svar. Vi fick hela tiden tänka på att lyssna neutralt till det som dessa personer sa, lyssna bara på orden, och inte lyssna till känslor som dessa intervjuer framkallade hos oss. Det var verkligen som Imsen (2006) skriver att när vi kommunicerar med andra människor så förhåller vi oss inte bara till den egna rösten utan vi tar även in den vi talar med och hur situationen runt omkring ser ut. Överlag var det bra intervjuer med intresserade och välkomnande informanter.

Vi tror att det som hade underlättat för oss samt de intervjuade, om mer tid hade getts, var att eventuellt förbereda pedagogerna på att vi skulle komma och dessutom förbereda med information om vad vi skulle intervjuas om. Vi hade bara meddelat de personer vi hade telefonkontakt med och kan inte veta om de som skulle intervjuas blivit informerade om ämnet eller att vi skulle komma. Vi tror att på vissa förskolor fick informanten snabbt veta att de skulle bli intervjuade och att ämnet handlade om mobbning men inte vilken inriktning ämnet handlade om.

9 Epilog

Under resans gång, med litteraturstudie och genomförda intervjuer, så har många tankar och funderingar väckts. Men det har också styrkt oss i vår uppfattning om att mobbning förekommer på förskolan. Innan vi startade upp arbetet var vi inte riktigt säkra på om så var fallet, men nu känner vi oss säkra på att det faktiskt börjar redan i förskolan.

När det kommer till definition av mobbning har vi inte ändrat uppfattning särskilt mycket under arbetets gång. Det ända som vi lagt till är att det inte behöver ske vid upprepade tillfällen just för att det är känslan av att ha blivit kränkt som man ska ta fasta på. Detta är något som vi kommer att ta med oss i arbetslivet. Om ett barn har upplevt sig kränkt kommer

vi inte att vifta bort det som ”men det där var väl inte så farligt”, ”han vill ju bara kramas” etc. som vi många gånger tror sker på förskolor. Vi kommer att ta barns känsla av att bli kränkt på allvar. Vi kommer att gå efter barnets upplevelse av en situation. Vi tycker så här i efterhand att det hade varit intressant att se hur pedagogerna ställer sig till ett sådant påstående, att det är barnets upplevelse man ska gå efter för att avgöra om det är en kränkning eller inte. Bara en av de intervjuade nämnde detta och därför hade det varit intressant att ta upp.

Att vara närvarande i barnens värld för att förebygga mobbning är inget nytt för oss och vi tror inte heller att det finns någon vuxen som inte skulle säga att det är en viktig del i arbetet med att förebygga mobbning. Men varför blir barngrupperna i så fall bara större och större och inte mindre och mindre? Varför läggs mer och mer administrativt arbete på pedagogernas axlar, vilket medför att det tas tid från barngruppen? Alla barn ska ha rätt till en trygg skolgång vilket borde innebära fler pedagoger i barngrupperna, eller mindre barngrupper. Vi anser att det är ända sättet att minska mobbning och kränkande behandling inom förskolan såväl som skolan.

Vidare så hade det även varit intressant att titta på mobbning från den andra sidan, den som utför mobbning. Öhman (2008) skriver om självförtroende och att de som har gott självförtroende inte har ett behov av att mobba någon annan. Vi anser att så inte är fallet, men samtidigt har vi inte läst om mobbarens situation utan bara riktat in oss på den som utsätts. Finns det utmärkande drag hos den som mobbar? Eller är det vem som helst som mobbar? Vad är det som gör att just ”det barnet” mobbar? Det hade varit intressant att även studera denna sida av mobbningen, för det finns alltid ”två sidor av ett mynt”.

En ytterligare tanke som väcks är varför det finns så lite forskning kring förskolebarn och kränkande behandling? Vi hade jätte svårt att hitta litteratur som var riktad mot förskolan, vilket är konstigt med tanke på att vår studie visar på att mobbning förekommer i förskolan.

10 Referenslista

- Backman, Jarl. 2008. *Rapporter och uppsatser*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.
- Dalen, Monica. 2007. *Intervju som metod*. Malmö: Gleerups.
- Dahlkwist, Matts. 2010. *Mobbning, diskriminering och kränkningar – verktyg i värdegrundsarbete*. Uppsala: Kunskapsföretaget AB
- Dysthe, Olga (red.). 2003. *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.
- Frånberg, Gun-Marie. 2011. *Mobbning – en social konstruktion?* Lund: Studentlitteratur AB.
- Herlin, Agneta & Munthe, Bo. 2011. *En tryggare skola: Regler och förebyggande arbete mot våld och kränkande behandling*. 3. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Höistad, Gunnar. 1994. *Mobbning – en bok om att förebygga, upptäcka och stoppa mobbning*. Stockholm: Informationsförlaget.
- Höistad, Gunnar. 2001. *Mobbning och människovärde*. Solna: Ekelunds/Gleerups Utbildning AB.
- Imsen, Gunn. 2006. *Elevens värld - introduktion till pedagogisk psykologi*. 4., rev. uppl. Lund: Studentlitteratur
- Johansson, Bo & Svedner, Per Olov. 2010. *Examensarbetet i lärarutbildningen*. 5. uppl. Uppsala: Kunskapsföretaget
- Lagerman, AnnCha & Stenberg, Pia. 2003. *Att stoppa mobbning går*. Göteborg: Elanders, Graphic System AB
- Larsson, Eva. 2000. *Mobbad? Det har vi inte märkt!* Stockholm: Liber AB
- Olweus, Dan. 1999. *Mobbning bland barn och ungdomar*. Stockholm: Berlings skogs.
- Olweus, Dan. 1991. *Mobbning i skolan – vad vi vet och vad vi kan göra*. Stockholm: Liber AB.
- Rimsten, Olle. 2010. *Diskriminering och kränkande behandling i skola och förskola*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts Juridik AB.
- Thors, Christina (red.). 2007. *Utstött – en bok om mobbning*. Stockholm: Lärarförbundets Förlag.
- Vetenskapsrådet. 2002. *Forskningsetiska principer - inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Stockholm: Elanders Gotab

Öhman, Margareta. 2008. *Hissad och dissad – om relationsarbete i förskolan*. Stockholm: Liber AB

Internetsidor

Friends. 2012. <http://friends.se/?id=7085> (hämtad 2012-05-22)

Olweusmodellen.2009.http://www.helsingborg.se/ImageVaultFiles/id_6112/cf_2/olweus090901_light.PDF (hämtad 2012-04-20)

Skolverket.2011a.<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/krankningar-och-diskriminering/mobbning> (hämtad 2012-05-22)

Skolverket. 2011b. *Vad fungerar? – Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning*. <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2517> (hämtad 2012-04-04)

Avhandlingar

Jansen, EMC. Danielle. Veenstra, René. Ormel, Johan. Verhulst, Frank, C. Reijneveld. Sijmen. A. 2011. *Early risk factors for being a bully, victim, or bully/victim in late elementary and early secondary education. The longitudinal TRAILS study*. BMC Public Health: 11:440.

Nordhagen, R. Nielsen, A. Stigum, H. Köhler, L. 2005. *Parental reported bullying among Nordic children: a population-based study*. Child: Care, Health & Development, 31,6,693-701.

Monks, P. Claire. Smith, K. Peter. 2006. *Definitions of bullying: Age differences in understanding of the term, and the role of experience*. British journal of Developmental Psychology, 24,801-821.

Vlachou, Maria. Andreou, Eleni. Botsoglou, Kafenia. Didaskalou, Eleni. 2011. *Bully/victim Problems Among Preschool Children: a Review of Current Research Evidence*. Educational Psychology Review, 23:329-358

Bilaga – intervjufrågor

1. Hur skulle du definiera mobbning? Vad är mobbning för dig?

2. Vem blir utsatt för mobbning(kränkande behandling)?

- Blir vem som helst utsatt eller kan man se likheter hos barn som utsätts?

(utveckla)

3. Förekommer mobbning i förskolan?

- På vilket sätt kan man se det?
- Om inte, motivera varför.

(har du arbetat med en barngrupp där mobbning förekommit? Vad hände vad gjorde ni?)

4. Hur arbetar ni aktivt mot mobbning?

- På vilket sätt
- Om inte, motivera varför

(modell, kurslitteratur, elevhälsan, åtgärdsprogram(uppkomst))